

OÜ ELF RING
SIHTASUTUS EESTIMAA LOODUSE FOND

**EKSPERTIIS PLANEERITAVA
KÄNTU-KASTJA LOODUSKAITSEALA
KAITSE-EESKIRJA EELNÕULE**

Töövõttulepingu nr. 14-7.2/15/7 (26. märts 2015) lõpparuanne

Koostaja: Indrek Sell, *PhD*
Tellija: Keskkonnaamet

Tartu 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KAITSTAVA ALA VÄLISPIIR	4
2. KAITSTAVA ALA TÜÜP	6
3. KAITSTAVA ALA KAITSE EESMÄRK	8
4. KAITSTAVA ALA TSONEERING	15
4. 1. KESKKÜLA RABA SIHTKAITSEVÕÖND	15
4. 2. KÄNTU SIHTKAITSEVÕÖND	16
4. 3. ÜDRUMA SIHTKAITSEVÕÖND	17
4. 4. KÄNTU PIIRANGUVÕÖND	18
5. KAITSEALA LOODUSKAITSELINE VÄÄRTUS EESTI MÄRGALADE KONTEKSTIS	19
LISA 1. MUUDATUSETTEPANEKUTEGA KAITSE-EESKIRI	20
LISA 2. MUUDATUSETTEPANEKUTEGA KAITSE-EESKIRJA SELETUSKIRI	26

SISSEJUHATUS

Kavandatav Käntu-Kastja looduskaitseala asub Lääne maakonnas Kullamaa vallas Kastja ja Üdruma külas, Lihula vallas Rumba külas, Martna vallas Keskkülas ning Rapla maakonnas Vigala vallas Läti külas.

Käesoleva eksperthinnangu alusmaterjaliks on Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamiseks (lisa 1) ja Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu seletuskiri (lisa 2) koos Keskkonnaameti poolt töö teostajale antud digitaalsete kaardikihtidega.

Suurem osa planeeritava looduskaitseala territooriumist on kaitse all juba varasemast: Rapla maakonda jääv planeeritava kaitseala territoorium on olnud kaitse all hoiualana alates 27. juulist 2006, mil jõustus Vabariigi Valitsuse määrus nr. 175 „Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas“. Valdav osa kavandatava kaitseala Lääne maakonda jäävast territooriumist võeti hoiualana kaitse alla 18. mail 2007, mil Vabariigi Valitsus võttis vastu määruse nr. 155 „Vabariigi Valitsuse 28. veebruari 2006. a määruse nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas“ muutmine“. Väiksem osa planeeritava kaitseala Lääne maakonda jäävast territooriumist on olnud kaitse all suur-konnakotka püsielupaigana 3. juulist 2006, mil Keskkonnaminister kinnitas määruse nr. 43 „Must-toonekure ja suur-konnakotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri“.

Käesoleva eksperthinnangu koostas Eestimaa Looduse Fondi looduskaitse ja metsaekspert Indrek Sell, Ph.D. (mükoloogia). Igakülgset abi eksperthinnangu koostamisel andis Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regiooni kaitse planeerimise spetsialist Anni Kurisman. Omapoolsete soovitudest olid abiks Eestimaa Looduse Fondi looduskaitseeksperdid Eerik Leibak, Aleksei Lotman ja Silvia Lotman. Ornitoloogiaalast nõu andsid ka röövlinnueksperdid Tarmo Evestus, Renno Nellis, Gunnar Sein ning Ülo Väli ja kurvitsaliste eksperdid Leho Luigujõe ja Hannes Pehlak. Ihtüoloogiaalast nõu andis Meelis Tambets. Neile kõigile kuulub käesoleva eksperthinnangu koostaja suur tänu.

1. KAITSTAVA ALA VÄLISPIIR

Planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala välispiir on kaitse eesmärgiks olevate liikide ja elupaigatüüpide kaitseks suures osas, ent mitte täielikult sobiv. Kuna suur-konnakotka kaitset on võimalik paremini tagada liigi kaitseks moodustatava püsielupaiga sihtkaitsevööndis või looduskaitseala sihtkaitsevööndis, on eksperdi hinnangul põhjendatud praeguse Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga arvamine Käntu-Kastja looduskaitseala koosseisu nagu see on toodud eelnõu seletuskirjas.

Käesoleva eksperthinnangu koostaja hinnangul on Keskkonnaameti pakutav välispiir suures osas küll sobiv, ent vajab mõningast korrigeerimist. Kaitseala piir peaks kulgema suures osas eelnõu seletuskirjas tooduga, ent tuleb arvestada, et kaitstava ala läänepoolses osas, kuhu on planeeritud Keskküla raba sihtkaitsevöönd eesmärgiga kaitsta kaljukotkast, ei ole praegusel hetkel enam kaljukotka pesitsuspaigaks – pesapuu on varisenud.

Lähtudes asjaolust, et 2014. aastast kaljukotkas enam planeeritava Keskküla raba sihtkaitsevööndi territooriumil ei pesitse, puudub põhjus püsielupaiga planeeritava kaitsealaga liitmiseks ning eraldi kaljukotka kaitseks sihtkaitsevööndi loomiseks. Otstarbekas oleks jätta senise hoiuala välispiir antud kaitseala välispiiri lõigus muutmata ning mitte liita planeeritava kaitsealaga kaljukotka Üdruma püsielupaika. Püsielupaiga kaitsereežiimi korral on kaljukotka elupaik kaitstud ning kui selgub, et kaljukotkas ei naase oma endisesse elupaika ka aastate pärast, on vajadusel võimalik püsielupaiga kustutamine. Kui aga saab teoks kaljukotka taaspesitsemine, on püsielupaiga korral kaljukotka elupaiga esmane kaitse tagatud: kaljukotka püsielupaiga sihtkaitsevööndi loomisel on arvestatud kaljukotka elupaiganõudlusega enam kui hoiuala, kaitseala piiranguvööndi korral, seal on keelatud majandustegevus (nt metsaraie) ning inimeste liikumine kotkaste pesitsemise ajal.

Teine koht, kus kaitseala piir vajab mõningast korrigeerimist, on kaitseala loodeserv. Sellesse ei peaks hõlmama Laikküla soo idaosa (siirde)soo kagunurka. Tegemist on osaga suuremast sookooslusest, mis kehtiva kaitsekorra järgi jääb rohkem kui 80% ulatuses kaitstavast alast välja. Selle koosluse koosluseline väärtus hinnati 1997. a nulliks, looduskaitseline seisund hindepalliga “C” (arvestatav) ja üldhinnang väärtusega “D” (madal) (inventeerijad Toomas Kukk ja Leho Luigujõe). Ehkki sama ala inventeeriti 2009. a kõrge (B) esinduslikkusega loodusdirektiivi elupaigatüübiks 7230 (liigirikkad madalsood), tuleb võtta arvesse asjaolu, et ka siis määrati selle struktuuri säilimine ja looduskaitseline seisund ebasoodsaks (III) ning märgiti, et tegemist on kuivema madalsooga, mis tõenäoliselt tulevikus kasvab lepa-kasemetsaks (Meeli Mesipuu ja Thea Kulli hinnang). Koosluse kõrval on aktiivne turbamaardla, mis mõjutab tugevalt ka nimetatud sookoosluse veerežiimi, ja kuna selle maardla kaevandamisluba kehtib veel mitu aastat, võib eeldada, et piirkonna veerežiimi nii pea taastama ei hakata. Samuti on igati mõistlik see turbamaardla lõpuni ammendada, selle asemel, et hakata rajama uusi turbakaevandusalasid. Lisaks turbamaardla mõjule on mainitud soola vahetus läheduses hoonestatud õueala ja teed, sh riiklik maantee, mis omakorda raskendavad võimalikke veerežiimi taastamistõid. Kõige eelneva põhjal võib

järeldada, et praeguses olukorras oleks selle koha veerežiimi taastamine võimatu ka lähima paarikümne aasta perspektiivis. Selle aja vältel pidevalt ressurside suunamine nimetatud ala aktiivsete meetmetega lagedana hoidmiseks ei ole mõistlik, samas taoliste töödeta võib kahjustatud veerežiim seda kooslust pöördumatult kahjustada, mistõttu pikemas perspektiivis ei ole põhjendatud selle koosluse jätmine (eriti vaid osaliselt) kaitseala koosseisu.

Kolmas koht, kus kaaluda kaitseala piiri korrigeerimist, on kaitseala põhjaosas asuv Suitsu maaüksus: seal on oluline kaitsta eeskätt väga kõrge esinduslikkusega (hindeklass "A") olevat madalsood (Natura elupaigatüüp 7230). Kuna selle madalsoo kaitsmiseks ei ole vaja moodustada täiendavat puhvertsooni looduskaitsealast väärtust mitteomava metsa arvelt, on otstarbekas kavandatava kaitseala piiri siinkohal vähendada, nii et sinna oleks hõlmatud nimetatud madalsoo ning võimalikult vähe seda ümbritsevat majandusmetsa. Seejuures tuleb piiritlemisel jälgida looduslikke orientiire ning kaitseala välispiir peab olema looduses ka äratuntav.

Neljas koht, kus kaitseala piiri korrigeerida, oleks looduskaitseala kirdeosas, kus Käntu sihtkaitsevööndi territooriumi tuleks mõnevõrra vähendada. Selles piirkonnas jääb kavandatavale kaitsealale umbes 1,9 km Kasari jõe lõik. Ekspert hinnangu koostaja hinnangul puudub piisav põhjendus selle Kasari jõe lõigu eraldi looduskaitse alla jätmiseks ning planeeritava looduskaitseala koosseisu haaramiseks. Hetkel teadaolevalt on sellel alal kaks olulisemat väärtust – elupaigatüüp jõed ja ojad ning looduskaitsealuste liikide II kaitsekategooriasse ja loodusdirektiivi II lisasse kuuluv kalaliik tõugjas. Kuid siinjuures tuleb arvestada, et tõenäoliselt vastab Kasari jõgi loodusdirektiivi elupaigatüübi jõed ja ojad kriteeriumitele oluliselt pikemas ulatuses kui ainult hoiualale jäävas osas (kooslus ei ole kaardistatud). Samuti on Kasari jõgi registreeritud terves ulatuses tõugja elupaigaks. Seega jääb arusaamatuks vaid konkreetse jõelõigu kaitse vajadus. Lisaks tuleb arvesse võtta asjaolu, et jõe kui elupaiga ja seal elavate liikide kaitse tagavad ka looduskaitseaduse ja veeseadusest tulenevad nõuded. Seega on otstarbekas võtta Käntu-Kastja looduskaitseala koosseisu vaid see jõelõik, mis moodustab tervikliku kompleksi jõge ümbritsevate kooslustega (niisked metsad ja luhad), mille puhul on kaitse vajalik omaette alana.

Muudatusettepanekutega välispiir kaardiobjektina on toodud käesoleva töö lisaks olevale kaardikihil.

2. KAITSTAVA ALA TÜÜP

Tulenevalt looduskaitseseadusest on loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldusteks selle ohustatus, haruldus, tüüpilisus, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. Lisaks on looduskaitseseaduse eesmärgiks looduse kaitsmine selle mitmekesisuse säilitamise, looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku soodsa seisundi tagamine.

Vastavalt looduskaitseseaduse paragrahvile 27 moodustatakse looduse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks looduskaitseala. Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärkideks kavandatakse tuua mitmete taime- ja loomaliikide ning nende elupaikade ja koosluste kaitse. Kuna enamikul alast esineb korraga mitmeid eri loodusväärtusi, ei ole suuremale osale alast püsielupaiga loomine otstarbekas, sest püsielupaik on mõeldud konkreetse liigi ja tema elupaikade kaitseks.

Kaitseala piiritlemisel tuleb arvata kaitseala koosseisu kaitset vajavad loodusväärtused koos vajaliku puhveralaga, samuti peavad olema ala piirid looduses tuvastatavad ja arusaadavad. Looduskaitseala moodustamisel tuleb planeeritava looduskaitseala piiresse jääv Üdruma suur-konnakotka püsielupaik kaotada ja tsoneerida praeguse püsielupaiga territoorium looduskaitseala koosseisu, jälgides, et kaitseala moodustamisel kehtestatav kaitsereežiim tagaks suur-konnakotka ja tema elupaikade kaitse ka edaspidi.

Eksperteeritava eelnõu vastavus kehtivatele õigusaktidele ja riiklikele arengudokumentidele. Looduskaitse valdkonda reguleerivaks riiklikuks alusdokumendiks on Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030, mille bioloogilise mitmekesisuse alapeatüki 5.2.2 ühe tegevussuunana on toodud olemasolevate kaitstavate alade võrgustiku säilitamine, täiendamine ning edasiarendamine. Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamine kaitstava loodusobjektina vastab selle punkti alusel keskkonnastrateegiale. Keskkonnastrateegia tegevussuuna ühe tegevusena on peatükis 2.2.3.2 toodud elupaikade ja koosluste kaitseks vajalike kaitsemeetmete ja –tegevuste edasiarendamine ning integreerimine, mis tagab efektiivsemalt liikide elujõuliste populatsioonide säilimise, millega on õigustatud kaitseala loomine. Eksperteeritav eelnõu on kooskõlas Looduskaitse arengukava aastani 2020 teise peatükiga, seoses eksperteeritava määruse eelnõuga on oluline punkt 2.1.2: ohustatud liikidele kohaste kaitsemeetmete rakendamine (kaitsealade moodustamine, tegevuskavade koostamine ja rakendamine ning kaitsekorralduse tulemuslikkuse analüüs). Samuti on üks selle arengukava põhieesmärkidest on tagada liikide ja elupaikade soodne seisund ning maastike mitmekesisus nii, et elupaigad toimuvad ühtse ökoloogilise võrgustikuna. Samuti on eelnõu vastavuses Looduskaitse arengukava aastani 2020 punktiga 2.4.1, mille kohaselt tuleb kõigile loodusväärtustele tagada kohane kaitse.

Eksperteeritav eelnõu on kooskõlas ka metsanduse arengukavaga aastani 2020: selle strateegiliseks eesmärgiks nr 2 on metsade kui elu- ja looduskeskkonna säilimise tagamine ning selle meetmeks omakorda metsade looduse mitmekesisuse säilitamine,

sh looduslike protsesside kaitsmine ja Eestile omaste liikide elujõuliste populatsioonide säilitamine. Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamine looduskaitsealade alusel aitaks kaasa mitmete eelpool toodud looduskaitsealades sätestatud eesmärkide täitmisele. Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamine aitaks kaasa ka metsaseaduse täitmisele: metsaseaduse üheks eesmärgiks on tagada metsa kui ökosüsteemi kaitse.

Käesoleva töö lisas toodud planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu alusel soovitakse moodustada küll looduskaitseala, ent alternatiivina tuleks kaaluda ka ala jätkuvat kaitsmist hoiualana: paljud kaitse-eesmärgid on saavutatavad ka hoiuala ja sellega piirnevate püsielupaikade puhul.

Looduskaitsealadest tulenevalt (paragrahv 32 lõige 3) on hoiualal metsaraie keelatud, kui see võib rikkuda kaitstava elupaiga struktuuri ja funktsiooni ning ohustada elupaigale tüüpiliste liikide säilimist. See tähendab, et hoiualal ei ole võimalik viia läbi uuendusraiet ka väljaspool Natura elupaigatüübina inventeeritud alasid ning kaitseala valitsejal on õigus raieloa andmisest keelduda looduskaitsealade paragrahvi 32 lõike 2 alusel kui ala ei ole inventeeritud Natura elupaigatüübina, ent seal leidub kaitsealuste liikide elupaiku: hoiualal on keelatud tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja liikide soodsa seisundi. Kui aga peaks tekkima olukord, et kavandatav raie ei kahjusta elupaikade, kasvukohtade ja liikide soodsat seisundit, on Keskkonnaametil kui kaitseala valitsejal võimalik kohustada raie läbiviijat tegema raiet Keskkonnaameti poolt kindlaks määratud ajal ning kohustada raie teostajat kasutama omalt poolt kindlaks määratud tehnoloogiat.

Ehkki hoiuala kaitsereežiim ei võimalda otseselt olemasolevate maaparandussüsteemide hooldustööde reguleerimist, on kuivenduse suhtes tundlike liigniiskete koosluste veerežiimi on võimalik säilitada ka hoiualal: looduskaitsealade paragrahvi 32 lõike 2 alusel on hoiualal keelatud tegevus mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja liikide soodsa seisundi.

Seega on kaitse eesmärkide saavutamiseks vajalikke keelde ja kitsendusi, mis suures osas kattuvad eksperteeritavas eelnõus esitatuga, võimalik ka kehtestada juhul kui kaitstava ala tüübiks on hoiuala või konkreetse liigi kaitseks moodustatud püsielupaik. Seetõttu soovitab ekspert kaaluda kaitstava ala tüübi valikul mitmeid eelnevalt käsitletud võimalusi. Küll aga on mõningate oluliste ala kaitse-eesmärgiks olevate liikide (kaljukotkas, suur-konnakotkas, väike-konnakotkas) tõhusam kaitse võimalik tagada Käntu-Kastja hoiuala asemel looduskaitseala moodustamisega ja sobiva kaitsereežiimi (sihtkaitsevöönd) loomisega. Looduskaitseala puhul on võimalik tsoneerida kaitseala selliselt, et kõrge kaitseväärtusega liikide pesapaigad jääks sihtkaitsevööndisse ja sellisel juhul on liigi kaitseks suurem võimalus arvestada liigi elupaiganõudlusega (sh piirata liikidele oluliste elupaikade majandamist, vajadusel inimeste liikumist jne).

3. KAITSTAVA ALA KAITSE EESMÄRK

Alljärgnevalt analüüsitakse planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse eeskirja eelnõus toodud kaitse eesmärgiks kavandatavate elupaigatüüpide ja liikide sobivust kaitse eesmärgina. Kavandatava Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse eesmärgiks on kaitsta eluslooduse mitmekesisust, looduslikke ja poollooduslikke kooslusi ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku.

Planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse eesmärgiks on kaitsta elupaigatüüpe, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ja loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) nimetab I lisas. Nendeks elupaigatüüpideks on: jõed ja ojad (3260), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6270*), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puisniidud (6530*), rabad (7110), rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad (7120), siirde- ja õõtsiksood (7140), liigirikkad madalood (7230), vanad looduspõõsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*).

Suurem osa loetletud elupaigatüüpidest sisaldub ka Käntu-Kastja hoiuala kaitse-eesmärkide hulgas. Eelnõukohase määrusega plaanitakse ala kaitse-eesmärkide loetelust kõrvaldada kaks elupaigatüüpi: *Festuco-Brometalia*-kooslustega poollooduslikud kuivad rohumaad ja põõsastikud karbonaatsel mullal (6210*) ning Fennoskandia puiskarjamaad (9070). Nende elupaigatüüpide väljajätmine kaitse eesmärkide nimekirjast on põhjendatud, sest kaitstaval alal läbiviidud elupaigatüüpide inventuuride käigus on kontrollitud elupaigatüübi 6210* olemasolu ja jõutud järeldusele, et seda elupaika alal ei esine. Kuna Fennoskandia puiskarjamaade (9070) esinemise kohta alal pole vaatamata viimastel aastatel läbi viidud inventuuridele leidnud kinnitust, ei ole põhjendatud selle kooslusetüübi nimetamine ala kaitse eesmärgiks. Eelnõukohase määrusega planeeritakse kaitse-eesmärkide loetellu lisada järgnevad elupaigatüübid: liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*), rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad (7120), aluselised ja nõrgalt happelised liigirikkad madalood (7230), vanad looduspõõsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*).

Liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*) tuleb lisada ala kaitse-eesmärkide hulka, sest mainitud elupaigatüüpi kuuluvad alad on Käntu-Kastjal põhjalikult inventeeritud ja saanud kõrge esinduslikkuse hinnangu, mistõttu tuleb nende kaitsmine võtta üheks kaitse-eesmärkidest. Ka liigirikkad madalood (7230) on Käntu-Kastjal mitmel pool esindatud, suurem osa neist on kõrge esinduslikkusega. Antud elupaigatüüpi inventeerinud spetsialistide hinnangul on peaaegu kõik niidud väga kõrge, kõrge või arvestatava väärtusega elupaiga tüüpilisuse poolest ja ka elupaigatüübi kaitsmise seisukohast, paljud niidud on väga liigirikkad (Meltsov ja Kattai 2009). Seetõttu on põhjendatud selle elupaigatüübi lisamine kaitse-eesmärkide loetellu. Vanade looduspõõsade (9010*) kaitsmine on oluline, sest tegemist on vähese inimõjuga metsadega, kus on piisavalt kõdupuitu, samuti on neis metsades puude kõrguse, vanuse ja koosseisu ulatuslik varieeruvus ning vanad looduspõõsad on

elupaigaks väga paljudele ohustatud liikidele ja Euroopa kontekstis on tegemist esmatahtsa elupaigatüübiga (Paal 2004). Taimo Tärnu poolt läbi viidud metsaelupaikade inventuuri andmed Käntu-Kastja hoiualale jäävates elupaigatüüpides näitavad, et mitmel pool leidub palju surnud puitu, esineb vanu jämedaid haabasid, leidub ka 120–160 aasta vanuseid metsaosi ning mitmed nimetatud elupaigatüübi metsadest vastavad vääriselupaiga kriteeriumile. Läbi vanade loodusemetsade kui elupaikade kaitsmise on võimalik kaitsta ka seal esinevaid liike (liikide kaitsmine elupaikade kaudu). Seetõttu on põhjendatud vanade loodusemetsade (9010*) arvamine ala kaitse-eesmärkide hulka. Käntu-Kastja hoiualal leidub vanu laialehiseid metsi (9020*), mille looduskaitseväärus on hinnatud väga kõrgeks (Taimo Tärnu metsaelupaikade inventuur), samuti on nimetatud metsaosad Käntu-Kastjal künnapuu enamusega, mis on aga Eestis tervikuna haruldane. Seetõttu on põhjendatud vanade laialehiste metsade (9020*) arvamine Käntu-Kastja hoiuala kaitse-eesmärkide hulka. Käntu-Kastja hoiualal leidub ka siirdesoo- ja rabametsi (91D0*), mille looduskaitseväärus on hinnatud kõrgeks, mistõttu on põhjendatud selle koosluse kaitsmine ja siirdesoo- ja rabametsade kaitsmise Käntu-Kastja hoiuala kaitse-eesmärgiks nimetamine.

Käesoleva ekspertiisi autori hinnangul ei ole põhjust võtta ala kaitse-eesmärkide alla rikutud, kuid taastumisvõimelisi rabasid (7120), sest niisugustel rabadel puudub looduskaitseväärus ja omaette Natura-aladena nende eristamiseks pole põhjust, samuti leidub seda tüüpi rabasid, mis on kaevanduse või maaparanduse teel rikutud, üle kogu Eesti (Paal 2004), mistõttu puudub sellise elupaigatüübi nimetamisel omaette kaitse eesmärgiks argumenteeritud põhjus. Maapõueseadus näeb ette kaevandusala rekultiveerimise kohustuse ning rekultiveerimisel võib olla sobivaks nii marjakasvatus, jääksoode metsastamine (sh reoveesette kasutamisega), energianiidu rajamine (päideroo kasvatamine) kui tingimuste loomine loodusliku märgala taastekkeks. Iga taastamisala järelkasutuse kavandamine sõltub kaevandusjärgsest turbalasuundi paksusest ja selle kihi pealmistest omadustest, mistõttu ei ole võimalik praegusel juhul üheselt väita, et üks või teine taastamisviis oleks parim. Ka Keskkonnaministeeriumi koordineeritud projekti “BIOCLIM kliimamuutuste mõjuanalüüs, kohanemisstrateegia ja rakenduskava looduskeskkonna ja biomajanduse teemavaldkondades” turbatootmise töögrupi eksperdid Jüri-Ott Salm ja Indrek Sell on toonud välja, et tuleviku kliimamuutustega kaasnevatest ilmastikutingimuste muutustest tulenevalt ei saa praeguste teadmiste valguses eelistada üht taastamisviisi teisele.

Planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgina planeeritakse kaljukotka (*Aquila chrysaetos*), suur-konnakotka (*Aquila clanga*), väike-konnakotka (*Aquila pomarina*), kanakulli (*Accipiter gentilis*), jäälinnu (*Alcedo atthis*), valgeselg-kirjurähni (*Dendrocopos leucotos*), rohunepi (*Gallinago media*), laanerähni (*Picoides tridactylus*), metsise (*Tetrao urogallus*), rukkiräägu (*Crex crex*), väike-kärbsenäpi (*Ficedula parva*), sookure (*Grus grus*), tedre (*Tetrao tetrix*); hariliku tõugja (*Aspius aspius*), hariliku võldase (*Cottus gobio*), jõesilmu (*Lamperta fluviatilis*), saarma (*Lutra lutra*) ja paksukojalise jõekarbi (*Unio crassus*) ning aasnelgi (*Dianthus superbus*), kärbesõie (*Ophrys insectifera*) ja eesti soojumika (*Saussurea alpina* subsp. *esthonica*) kaitsmine.

Suurema osa kaitse eesmärkide loetelus toodud liikide – jäälind, valgeselg-kirjurähn, laanerähn, väike-kärbsenäpp, sookurg, aasnelk, kärbesõis, eesti soojumikas – kaitseks on piisav hoiuala kaitsereežiim, sest kui nimetatud liigid on loetletud hoiuala kaitse

eesmärkidena, siis looduskaitse seaduse järgi on hoiualal keelatud tegevus, mis kahjustab kaitse eesmärgiks olevat liiki. Seevastu suur-konnakotka, kaljukotka, väike-konnakotka ja kanakulli suhtes on paremaks lahenduseks looduskaitseala moodustamine, sest looduskaitseala põhjal on võimalik paljude eri liikide olemasolu korral tsoneerida kaitseala erineva kaitsekorraga aladeks (sihtkaitsevööndid ja piirangvööndid).

Võrreldes praeguse Käntu-Kastja hoiuala kaitse eesmärkidega planeeritakse kaitse eesmärkide loetelust arvata välja laanepüü ja rukkiräägu kaitse. Põhjendatud on laanepüü väljaarvamine kaitse eesmärgina: laanepüü (*Tetrastes bonasia*) on meil üks sagedasemaid kanalisi, tema haudepaare on Eestis 30 000–60 000 (60 000–120 000 isendit) (Eltis *et al* 2013) ning ohustatud liikide Eesti punase nimestiku andmeil on see liik ohuvälises seisundis. Rukkiräägu (*Crex crex*) väljaarvamine kaitse eesmärkide loetelust on samuti põhjendatud, sest tegemist on arvuka liigiga, tema haudepaare on Eestis 30 000–50 000 (60 000–100 000 isendit) (Eltis *et al* 2013), ka ohustatud liikide Eesti punase nimestikus on selle liigi kategooriaks ohuväline. Kuna 2009. aastal läbi viidud linnustiku inventuuri andmeil on rukkiräägu arvukuseks alal 10–15 paari, mis on marginaalne osa rukkiräägu arvukusest Eesti kontekstis – tegemist on laialt levinud ja arvukalt esineva liigiga, kelle jaoks Käntu-Kastja hoiuala ega linnuala ole esindusala ning seetõttu ei ole põhjendatud selle liigi seadmine kaitse eesmärgiks.

2015. aasta kevadel leiti Käntu soost põhja pool kaljukotka pesapaik, mistõttu on vajalik pesapaiga kaitse. Kuna praegu on alal tegemist hoiualaga, ent kaljukotka kaitse parem tulemuslikkus on võimalik tagada läbi moodustatava püsielupaiga sihtkaitsevööndi või läbi moodustatava looduskaitseala sihtkaitsevööndi, ei ole kaljukotka kaitse seisukohalt hoiuala kaitsereežiim parim lahendus. Kuna hoiuala olemasolu korral ei ole võimalik samale territooriumile püsielupaiga moodustamine, on siinkohal sobilikumaks lahenduseks Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamine ja sobiva kaitsereežiimi (sihtkaitsevöönd) loomine. Looduskaitseala puhul on võimalik tsoneerida kaitseala selliselt, et kaljukotka pesapaik jääks sihtkaitsevööndisse ja sellisel juhul on liigi kaitse suurem võimalus arvestada liigi elupaiganõudlusega (sh piirata inimeste liikumist kaljukotka pesitsusperioodil 15. veebruarist 31. juulini pesapaiga läheduses).

Käesoleval juhul on otstarbekas tuua väike-konnakotka kaitse omaette kaitse eesmärgiks, sest alal leidub kaks väike-konnakotka poolt asustatud pesa, millele lisandub kaks varupesa. Samuti leidub alal väike-konnakotkale sobivaid luhaniite ja lehtmetsi, mis sobivad selle liigi elupaikadeks. Kuna praegu on alal tegemist hoiualaga, ent väike-konnakotka kaitse parem tulemuslikkus on võimalik tagada läbi moodustatava püsielupaiga sihtkaitsevööndi või läbi moodustatava looduskaitseala sihtkaitsevööndi, ei ole väike-konnakotka kaitse seisukohalt hoiuala kaitsereežiim parim lahendus. Kuna hoiuala olemasolu korral ei ole võimalik samale territooriumile püsielupaiga moodustamine, on siinkohal sobilikumaks lahenduseks Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamine ja sobiva kaitsereežiimi (sihtkaitsevöönd) loomine. Looduskaitseala puhul on võimalik tsoneerida kaitseala selliselt, et väike-konnakotka pesapaik jääks sihtkaitsevööndisse ja sellisel juhul on liigi kaitse suurem võimalus arvestada liigi elupaiganõudlusega (piirata metsaraiet).

Kanakulli kui liigi nimetamine kaitse eesmärgina on põhjendatud, sest Käntu-Kastjal on teada kaks kanakulli elupaika: mõlemas pesapaigas on linde üks paar, kokku neli

isendit. Mõlemad pesapaigad on asustatud, need leiti esmakordselt aastatel 2009 ja 2011. Kuna käesolevaks eksperthinnanguks esitatud eelnõu alusel planeeritakse kanakulli elupaik tsoneerida Käntu piiranguvööndisse, tuleb arvestada, et piiranguvööndi korral on kanakulli kaitse toimiv juhul kui kaitseala valitseja seda soovib. Kanakulli kaitse tegevuskava andmeil on suure tähtsusega ohuteguriks kanakullile elupaikade hävimine, mis võib toimuda lageraie tagajärjel. Lähtudes eksperthinnanguks esitatud Käntu-Kastja looduskaitseala määruse eelnõust on piiranguvööndis lubatud lageraie kuni ühe hektari suuruse langiga kui selleks annab nõusoleku kaitseala valitseja (Keskkonnaamet). Selline tegevus ei loo aga soodsat seisundit kanakullile ning juhul kui kanakulli elupaik jääks ka edaspidi piiranguvööndise, tuleb kaitseala valitsejal nõusoleku andmisel arvestada, et ligiduses on ka kanakulli elupaik ning mistahes tegevus ei tohi kahjustada kanakulli kui Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse eesmärgiks oleva liigi seisundit. Samas, kuna tegevust on kavandatud lubada kaitseala valitseja nõusolekul, siis on kaitseala valitsejal võimalik metsaraiet suunata nii, et sellega ei kahjustataks ala eesmärgiks oleva kanakulli seisundit, vastavasisulist arvamust on toetanud ka röövlindude uurimise ja kaitsega tegelev ornitoloog Tarmo Evestus. Alternatiivseks võimaluseks on looduskaitseala loomisel koostada tsoneering selliselt, et nimetatud elupaik (KLO9114619) jääks piiranguvööndi asemel sihtkaitsevööndisse.

Jäälinnu nimetamine eraldi kaitse-eesmärgiks on põhjendatud, sest Käntu-Kastjal pesitseb jäälinnu esindajaid 2–3 paari ja tegemist on jäälinnu jaoks sobivate elupaikadega. Jäälinnu peamiseks ohuteguriteks on külmad talved ja veekogude muutmine inimese poolt. Kuna veekogude muutmine on oluliseks jäälinnu ohuteguriks, on vajalik ka Natura elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) seadmine ala kaitse eesmärgiks.

Eksperti hinnangul on põhjendatud valgeselg-kirjurähni ja laanerähni nimetamine ala kaitse-eesmärkideks, sest alal leidub 13 valgeselg-kirjurähni ja 3 laanerähni elupaika ning piirkonnas leidub mõlemale liigile sobilikke elupaiku: vanad (niisked) segametsad ja salu-lehtmetsad. Kuna Käntu-Kastjal leitud 16 valgeselg-kirjurähni ja laanerähni elupaigast 6 paiknevad loodusdirektiivi elupaigana inventeeritud kooslustel, ent ülejäänud 10 elupaigas loodusdirektiivi elupaigana inventeeritud metsakooslusi teadaolevail andmeil ei leidu, on ka väljaspool loodusdirektiivi metsakooslusi mõlema liigi elupaikade kaitsmine hoiuala puhul võimalik, sest hoiualal on keelatud tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja liikide soodsa seisundi. Samuti on hoiualal võimalik metsaraie keelatud kui see võib rikkuda kaitstava elupaiga struktuuri ja funktsioone ning ohustada elupaigale tüüpiliste liikide säilimist.

Rohunepi kaitsmise vajadust omaette kaitse-eesmärgina pole otstarbekas välja tuua, sest kaitsealusel territooriumil leidub vaid üksainus rohunepi elupaik, ka sealt leiti seda liiki viimati paarkümmend aastat tagasi. Kui alal liiki (antud juhul rohuneppi) ei esine, siis alal mitteesinevat liiki ei saa tuua ka ala kaitse-eesmärgiks, samuti ole Käntu-Kastja näol tegemist rohunepi esindusalaga. Kui rohunepp peaks loodavale Käntu-Kastja looduskaitsealale tagasi tulema, oleks tema elupaigad kaitstud ning rohunepi elupaigaks olevad luha- ja niidukooslused on toodud Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse eesmärkide hulgas. Mainitud põhjustel leiab ka kurvitsaliste ekspert Leho Luigujõe, et loodav Käntu-Kastja looduskaitseala ei ole rohunepi jaoks määrava tähtsusega ala ning seetõttu pole põhjendatud liigi kaitse-eesmärgiks seadmine. Rohunepi elupaigaks on liigi kaitse tegevuskava andmeil enamasti eelkõige lamminiidud, harvem niisked niidud ja rannaniidud.

Väike-kärbsenäpi kaitsmine omaette kaitse eesmärgina on põhjendatud, sest tegemist on vanade metsade indikaatorliigiga ning tegevus on kooskõlas väike-kärbsenäpi kaitse tegevuskava eelnõuga: kaitse tegevuskava eelnõu mustandis on toodud, et aladel, kus pesitseb vähemalt 5 kärbsenäpi paari, tuleb liigi kaitsmine seada omaette kaitse eesmärgiks, Käntu-Kastjal elab maksimaalselt 20 väike-kärbsenäpi paari ehk kuni 40 isendit.

Sookure seadmine omaette kaitse-eesmärgiks on põhjendatud, sest alal pesitseb sookurgi 8–10 paari (16–20 isendit) ning sobilikke pesitsuspaiku leidub Käntu-Kastjal nii madal- ja siirdesoodes kui ka luhaniitudel.

Hariliku tõugja kaitse tegevuskava eelnõu kohaselt on kaitsealadel ja hoiualadel vaja tagada ka tõugja elupaigaks olevate Loodusdirektiivi I lissasse kuuluvate tõugja elupaikade kaitse. Harilikule tõugjale kui kärestikel kudevale liigile on peamisteks ohuteguriteks inimtekkelised paisud, üheks oluliseks liiki mõjutavaks faktoriks on ka kivise-kruusase põhjaga jõelõikude nappus, samuti ei tohi tõugja kaitse seisukohalt jõe hüdroloogilist režiimi rikkuda paisude ja jõe hüdroenergeetilise kasutamise, lisaks tuleb vajadusel eemaldada koprapaisud kudemisrände ja noorjarkude laskumise perioodiks. Kasari jõel paikneb ka Laastre kalapääs, mis tõugja kaitse tegevuskava andmetel on tõugjale tõenäoliselt ületatav (andmed 2013. aasta seisuga). Ehkki tõugja elupaigana oluliseks alaks on Kasari jõgi Russalu sillast allavoolu (Matsalu lahte suubumiseni), ei ole viimasel ajal seal tõugja esinemist täheldatud ja kuna liiki ei esine, ei ole mõistlik teda ka eraldi kaitse eesmärgiks tuua. Kui tõugjas peaks planeeritava Käntu-Kastja piirkonna jõed (eeskätt Kasari) taasasustama, võib arvestada asjaoluga, et tõugja elupaigatüübiks olevad jõed on Käntu-Kastjal kaitstud omaette kaitse eesmärgina. Lisaks on tõugja kaitse võimalik ka katusliikide, sealhulgas jõesilmu ja paksukojalise jõekarbi kaudu, mis on juba praeguse kaitsekorra järgi ala kaitse eesmärgiks.

Põhjendatud on aasnelgi kaitsmise toomine üheks Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse eesmärgiks. Tegemist on looduskaitsealuste liikide II kaitsekategooriasse kuuluva liigiga, ohustatud liikide Eesti punases nimestikus on ta ohukategooriaks ohustatud. Botaanikute Vivika Meltsovi ja Thea Kulli poolt läbi viidud inventuuride käigus on Käntu-Kastjalt leitud mitmeid elujõulisi aasnelgi populatsioone, kahes suuruseks oli 100–150 isendit. Tegemist on aasnelgi jaoks väga sobivate elupaikadega, kus liigi seisund on enamasti hea. Piirkonna sobivust aasnelgi kasvukohaks näitab ka asjaolu, et hoiuala piiri taga asub väga suur ja elujõuline aasnelgi populatsioon, kus kasvab ligi 10 000 generatiivset taime. Seega on põhjendatud aasnelgi kaitse nimetamine kaitse eesmärgiks.

Kuna kärbesõie jaoks on Käntu-Kastja territoorium oluline kasvuala ja tegemist on lubjalembese liigiga ning käpaliste inventuuri käigus leiti alalt kolm kärbesõie leiukohta ca 60 isendiga, on põhjendatud kärbesõie lisamine ala kaitse eesmärkide loetellu. Kärbesõie ohuteguritest on käpaliste sugukonna kaitse tegevuskava andmeil avakoosluste kadumine, liik vajab oma elupaigaks intensiivselt majandatud loo- või aruniitu. Samuti on käpaliste kaitse tegevuskavas toodud, et pool-looduslikes kasvukohtades olevate elupaikade hooldamine (eeskätt puisniitude kui Natura elupaigatüübi alade 6530*) puhul on vajalik kasvukoha ekstensiivne majandamine. Sama on vaja pidada silmas ka kõigi teiste kasvukohtade (elupaigatüübid 6270, 6430,

6450 ja 6510 puhul) osas.

Eesti soojumika jaoks on Käntu-Kastja territoorium oluline kasvukoht ja liigi nimetamine ala kaitse-eesmärgiks on põhjendatud, sest alal leiduvast kolmest Eesti soojumika leiukohast kaks on esinduslikud (ühes üle 100 isendi ja teises üle 2000 isendi). Peamiseks Eesti soojumika elupaigaks on liigi kaitse tegevuskava andmetel liigirikkad madalsood kui Natura elupaigatüüp nr 7230.

Käntu-Kastja linnuala kaitse eesmärgiks tuleb võtta Euroopa Liidu linnudirektiivi lisades toodud alljärgnevate Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse eesmärgiks arvatud liikide kaitse: kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*), jäälind (*Alcedo atthis*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*) ja sookurg (*Grus grus*). Samuti tuleb jälgida, et Käntu-Kastja linnuala kaitse eesmärkide hulgas oleks suur-konnakotkas (*Aquila clanga*), metsis (*Tetrao urogallus*), teder (*Tetrao tetrix*). Seoses Käntu-Kastja planeeritava looduskaitseala loomisega tuleb linnuala kaitse eesmärkide hulgast välja arvata liigid, keda looduskaitseala kaitse eesmärkides ei sisaldu (kiivitaja, laanepüü, rukkirääk).

Käntu-Kastja loodusala kaitse eesmärgiks tuleb võtta Euroopa Liidu loodusdirektiivi lisades toodud eesti soojumika (*Saussurea alpina* subsp. *esthonica*) kaitsmine. Samuti tuleb jälgida, et loodusala kaitse eesmärkide hulgas oleks hariliku võldase (*Cottus gobio*), jõesilmu (*Lamperta fluviatilis*), saarma (*Lutra lutra*) ja paksukojalise jõekarbi (*Unio crassus*) kaitse.

Käntu-Kastja loodusala kaitse eesmärgiks tuleb võtta Euroopa Liidu loodusdirektiivi lisades toodud alljärgnevad elupaigatüübid: liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*), aluselised ja nõrgalt happelised liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*). Samuti tuleb jälgida, et loodusala kaitse eesmärkide hulgas oleks toodud alljärgnevate elupaigatüüpide kaitse: jõed ja ojad (3260), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puisniidud (6530*), rabad (7110), siirde- ja õõtsiksood (7140) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Käntu-Kastja loodusala kaitse eesmärkide loetelust tuleb välja arvata karbonaatsel mullal *Festuco-Brometalia*-kooslustega poollooduslikud kuivad rohumaad ja põõsastikud (6210*) ning Fennoskandia puiskarjamaad (9070) seoses kaitse eesmärkide muutmisega siseriiklikul tasandil kaitstaval alal.

Lisaks teostatud elupaigatüüpide, taimestiku ja linnustiku inventuuridele on soovitatav viia läbi ka muude eluslooduse rühmade inventuur: seened, samblikud ja maismaaselgrootud ning pisiimetajad. Suure tõenäosusega leidub Käntu-Kastjal haruldasi liike, mis kuuluvad vääriselupaikade indikaatorliikide nimekirja, punase nimestiku ohukategooriatesse või seadusega kaitstud liikide loetellu, eeskätt vanade loodusmetsade (9010*) elupaigatüübis, ent ka näiteks vanade lehtmetsade elupaigatüübis (9020*). Kuna planeeritaval kaitsealal leidub metsaelupaigatüüpide inventuuri järgi 120–160 aasta vanuseid metsi, kus esineb palju vanu haabasid, surnud puitu, sh ka palju lamapuid ning ala vastab vääriselupaiga kriteeriumitele, on tõenäoline, et neis metsades leidub ka vanadele metsadele iseloomulikke kõrge looduskaitsealase väärtusega liike. Ehkki nende liikide Ehkki tõenäoliselt on nende liikide potentsiaalsetest elupaikadest osa kaitstud ka elupaigatüübina (loodusdirektiivi

metsakooslused), annaks liigiinventuurid täiendavat teavet Käntu-Kastjal leiduvatest loodusväärtustest, millega võiks vajadusel täiendada kaitse eesmärkide nimistut.

4. KAITSTAVA ALA TSONEERING

Alljärgnevides alapeatükkides käsitletakse lähemalt kaitse eeskirja eelnõus välja pakutud kaitseala vööndeid. Seejuures analüüsitakse vajadusel lähemalt nendes esinevaid loodusväärtusi ja planeeritavat kaitsekorda ning vajadusel tehakse muudatusettepanekud. Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on planeeritav kaitseala tzoneeritud kolmeks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks.

4. 1. KESKKÜLA RABA SIHTKAITSEVÖÖND

Planeeritava Keskküla raba sihtkaitsevööndi territooriumil on kaljukotka elupaik (KLO9104010). Osa planeeritavast vööndist on hetkel kaitse all kui Üdruma kaljukotka püsielupaik (KLO3000936). See Keskkonnaregistris olev kaljukotka pesapaik leiti esmakordselt 2007. aastal, teadaolevalt oli pesa aastail 2008–2013 asustamata. Seevastu 2013. aastal oli pesapuu kaljukotka poolt asustatud ning lennuvõimestus ka üks kaljukotka poeg. 2014. aastal aga kaljukotka pesapuu varises. Lind on mainitud Keskküla raba servas oleva pesapaiga hüljanud ja leidnud omale sobivama elupaiga planeeritava Käntu sihtkaitsevööndi territooriumil. Planeeritava Keskküla raba sihtkaitsevööndi territooriumile jääva elupaiga puhul on tegemist freesturbavälja servas oleva elupaigaga, mistõttu on kaljukotka taaspesitsemine planeeritavas sihtkaitsevööndis vähetõenäoline. Kuna kaljukotkas on leidnud endale uue pesapaiga planeeritava Käntu sihtkaitsevööndi territooriumil, mis on ka hetkel asustatud, tuleb kaljukotka kaitsel Käntu-Kastja looduskaitseala koosseisus keskenduda Käntu sihtkaitsevööndi territooriumile jäävale pesapaigale.

Planeeritava Keskküla raba sihtkaitsevööndi territooriumile jääb hetkel metsise elupaik (KLO9120175), mis on Keskkonnaregistri andmetel küll üsna suure areaaliga, ent täpsemad andmed metsise esinemise kohta selles elupaigas puuduvad. Ehkki tõenäoliselt 1997. aastal kaardistatud andmete järgi oli alal Natura elupaigatüübi 7110* elupaiku (looduslikus seisundis rabad), mille esinduslikkus hinnati arvestatavaks (C), siis nüüd see ala enam Natura elupaigatüübiks 7110* ei klassifitseeru: tegemist on turbamaardlaga, mis on viimastel aastatel oluliselt ka laienenud. Samuti on planeeritava Keskküla raba sihtkaitsevööndi koosseisus (ala lõunaservas kvartalis QM111) noorendikud, kus metsa vanuseks on takseerandmete järgi 11–15 aastat.

Lähtudes mitmest eelpooltoodud asjaolust, sh ka faktist, et 2014. aastast kaljukotkas enam planeeritava Keskküla raba sihtkaitsevööndi territooriumil ei pesitse, puudub põhjus Üdruma kaljukotka püsielupaiga planeeritava Käntu-Kastja looduskaitsealaga liitmiseks (vt täpsemalt lk 4).

4. 2. KÄNTU SIHTKAITSEVÖÖND

Planeeritav Käntu sihtkaitsevöönd koosneb kolmest lahustükist. Sihtkaitsevööndi territooriumile jääb mitmeid loodusväärtusi, eelkõige I kaitsekategooriasse kuuluv kaljukotkas, kelle pesa avastati 2015. aasta kevadel ning väga suure tõenäosusega on tegemist kotkapaariga, kes varem pesitses Laikküla raba idaserva jäävas pesas ning pärast pesapuu varisemist leidis endale sobivama elupaiga planeeritava Käntu sihtkaitsevööndi territooriumil. Samuti on alal neli I kaitsekategooriasse kuuluva väikekonnakotka pesapaika.

Kavandatava Käntu sihtkaitsevööndi territooriumile jääb neli II kaitsekategooriasse kuuluva aasnelgi kasvukohta, millest üks on elujõuline populatsioon (100–150 isendit) ja ka teises populatsioonis on teada umbes 100 isendi esinemine.

Kavandatavas Käntu sihtkaitsevööndis on registreeritud arvukalt II ja III kaitsekategooriasse kuuluvate linnuliikide olemasolu, leitud liikideks on metsis, valgaseselg-kirjurähn, laanerähn, hallpea-rähn, musträhn, väike-kärbsenäpp, sookurg, teder, händkakk, laanepüü, herilaseviu, rukkirääk, hiireviu, punaselg-õgija, suurkoovitaja, väänkael.

Planeeritava Käntu sihtkaitsevööndi territooriumile jääb arvukalt looduskaitse all olevate III kaitsekategooriasse kuuluvate taimeliikide kasvukohti, alal esinevateks liikideks on suur-käopõll, vööthuul-sõrmkäpp, kahelehine käokeel, harilik käoraamat, balti-sõrmkäpp, kahkjaspunane sõrmkäpp, vööthuul-sõrmkäpp, kuradi-sõrmkäpp, künnapuu.

Metsaelupaikadest esineb Käntu sihtkaitsevööndi territooriumil vanu loodusmetsi (9010*), mille esinduslikkus on hinnatud kõrgeks ("B") või arvestatavaks ("C"), soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*), vanu laialehiseid metsi (9020*) ning siirdesoo- ja rabametsi (91D0*). Suurt osa planeeritava sihtkaitsevööndi territooriumist katva Käntu soo looduskaitseväärus on kõrge ("B").

Niidualupaikadest on Käntu sihtkaitsevööndis esindatud Natura elupaigatüübiks kvalifitseeruva kõrge looduskaitseväärusega puisniit (6530*), mille esinduslikkus on väga kõrge (vastab hindele "A"), selle puisniidu inventeerijad Meeli Mesipuu ja Thea Kull on märkinud, et tegemist on liigirohke ja ilusa struktuuriga põlise pärandkooslusega. Lisaks esineb alal teisigi kõrge esinduslikkusega ("B") Natura elupaigatüüpe, näiteks fennoskandia puiskarjamaad (9070) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Samuti leidub alal arvestatava esinduslikkusega ("C") hinnatud aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitusid (6510).

Lisaks mainitud liikidele ja kooslustele on Käntu sihtkaitsevööndis läbi viidud metsaelupaigatüüpide inventuuri käigus leitud mitmeid metsa vääriselupaikadele iseloomulikke liike: punakas mõhnsamblik, kariksammal, kännukatik ja registreeritud mitmeid röövlindude pesi ja toodud välja, et alal esinev künnapuuenamusega puistu on Eestis haruldane (Türnpu 2009).

Lähtudes asjaolust, et planeeritavas Käntu sihtkaitsevööndis esineb arvukalt kõrge looduskaitseväärusega liike ja elupaigatüüpe, on vajalik selle ala kaitsmine sihtkaitsevööndina. Küll aga tuleb sihtkaitsevööndi loomisel võtta arvesse asjaolu, et

hetkel jääb sihtkaitsevööndi piirest välja kanakulli elupaik KLO9114619 (vt täpsemalt lk 10–11).

Käntu sihtkaitsevööndi territooriumi tuleks aga mõnevõrra vähendada ala kirdeosas, kus puudub põhjendus Kasari jõe lõigu haaramiseks looduskaitseala koosseisu sedavõrd laias ulatuses. Soovitav on haarata Kasari jõgi Käntu sihtkaitsevööndi koosseisu ulatuses, kus kaitse all on lisaks jõele ka jõe ligiduses paiknevad liigid ja kooslused ning arvata kaitse alt välja see osa ala kirdeservas, kus kaitseala koosseisus on vaid jõelõik.

Kaljukotka kaitse tagamiseks on vajalik piirata inimeste liikumist kaljukotka pesapaiga ligiduses pesitsusperioodil (15. veebruarist 31. juulini), vastavasisuline piirang on kooskõlas kaljukotka elupaiganõudlusega. Liikumispiiranguga ala hõlmab metsakvartaleid MM343 ja MM351, mille piirid on üheselt arusaadavad ja seetõttu pole vajalik selle ala eraldamine Käntu sihtkaitsevööndist. Liikumispiiranguga ala piirid on esitatud käesoleva töö lisas oleval kaardikihil.

Kuna väike-konnakotkas ei ole nii haruldane ja ohustatud kui kaljukotkas ning teda leidub ka Käntu-Kastjal mitmel pool ja väike-konnakotkas ei kuulu ühtegi ohustatud liikide Eesti punase nimestiku ohukategooriasse, piisab väike-konnakotka kaitse tagamiseks sihtkaitsevööndi loomisest praegusel kujul ja eraldi liikumispiirangu loomine selleks ei ole vajalik.

Muus osas on Käntu sihtkaitsevöönd mainitud ulatuses liikide ja koosluste kaitseks piisav.

4. 3. ÜDRUMA SIHTKAITSEVÖÖND

Planeeritava Üdruma sihtkaitsevööndi territooriumile jääb suur-konnakotka elupaik, mis on hetkel kaitse all kui Üdruma suur-konnakotka püsielupaik. Sihtkaitsevööndi loomisel tuleb aga püsielupaik kaotada. Planeeritavas sihtkaitsevööndis on kavas keelata inimestel liikuda 15. märtsist 31. augustini, mil tegemist on suur-konnakotka pesitsusperioodiga ning kuna lind on sel perioodil häirimise suhtes väga tundlik, on piirang kooskõlas suur-konnakotka elupaiganõudlusega. Üdruma sihtkaitsevööndi territooriumile jääb ka väike-konnakotka ja elupaik ning loodusdirektiivi metsaelupaigatüübiks kvalifitseeruvad soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning niiskuslembesed kõrgrohud (6430). Lisaks kahele I kaitsekategooriasse kuuluva liigi elupaikadele (suur- ja väike konnakotkas) ning Euroopa kontekstis esmatähtsale elupaigatüübile (9080*), on Üdruma sihtkaitsevööndi territooriumil registreeritud veel paljude looduskaitsealuste linnuliikide esinemine: hiireviu, väike-kirjurähn, väike-kärbsenäpp, väänkael, rukkirääk, valge-toonekurg. Seetõttu on planeeritava sihtkaitsevööndi loomine igati õigustatud ja põhjendatud.

Küll aga tasub Üdruma sihtkaitsevööndi loomisel võtta arvesse asjaolu, et sihtkaitsevööndi serv, mis piirneb Käntu sihtkaitsevööndiga, ulatub suur-konnakotka pesapuust 0,2 kilomeetri kaugusele. Seega peab ka Käntu sihtkaitsevöönd toetama suur-konnakotka kaitset.

4. 4. KÄNTU PIIRANGUVÖÖND

Planeeritava Käntu piiranguvööndi territooriumil on mitmeid looduskaitsealuste liikide elupaiku, näiteks II kaitsekategooriasse kuuluva looduskaitsealuse taime kärbesõie kasvukoht. Samuti on alal mitmeid III kaitsekategooriasse kuuluvate looduskaitsealuste taimeliikide kasvukohti, inventeeritud liikideks on siberi võhumõök, balti sõrmkäpp, kahkjaspunane sõrmkäpp, vööthuul-sõrmkäpp, suur käopõll, kahelehine käokeel, harilik käoraamat, soo-neiuvaip, harilik porss, künnapuu.

Natura elupaigatüüpideks kvalifitseeruvatest kooslustest on kavandatava Käntu piiranguvööndi territooriumil esindatud liigirikkad madalsood (7230), mille esinduslikkus on mitmel pool väga kõrge ("A") ning kohati kõrge ("B"). Samuti leidub alal soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*), mille esinduslikkus on samuti arvestatav ("B").

Käesolevaks eksperthinnanguks esitatud eelnõu alusel planeeritakse kanakulli elupaik (KLO9114619) tsoneerida Käntu piiranguvööndisse.

Ehkki Käntu piiranguvöönd hõlmab ka alasid, kus paikneb hoonestus ja esineb põllumaid ning sellele jääb ka looduskaitse seisukohalt vähemväärtuslikke alasid (võrreldes käesoleval juhul sihtkaitsevöönditesse tsoneeritavate aladega), on piiranguvööndi territooriumile jäävad alad vajalikud koosluste ja kogu ala kui terviku kaitse tagamiseks: piiranguvöönd toimib ka sihtkaitsevööndi puhveralana. Samuti on piiranguvööndi territooriumil kõrge looduskaitse väärtusega soo- ja metsakooslusi. Kuna nende koosluste ligidal kuivenduskraave ei leidu ja uute kraavide rajamise välistab ka kavandatav kaitsekord, on peamised kooslustele mõjuvad ohutegurid tagatud ka piiranguvööndi puhul.

5. KAITSEALA LOODUSKAITSELINE VÄÄRTUS EESTI MÄRGALADE KONTEKSTIS

Analüüsidest planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala looduskaitse väärtust Eesti märgalade kontekstis, on tegemist kõrge looduskaitse väärtusega alaga mitmetel alljärgnevatel põhjustel.

Planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal leidub enam kui 400 hektari ulatuses luhaniitused, neist suurema osa esinduslikkus on väga kõrge või kõrge. Alal paiknevad luhaniidud moodustavad kompleksi ala läbivate jõgede ja ojadega, sh Kasari jõgi. Lisaks luhaniitudele leidub kaitstaval alal teisigi kaitset väärivaid niidukooslusi: liigirikkaid niite lubjavaesel mullal. Ehkki see elupaigatüüp on esindatud väiksepindaliselt, on tegemist kõrge esinduslikkusega niitudega, mis on looduskaitsele liigirikkad, samuti leidub alal leidub piirkonnale iseloomulikke aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitused.

Planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal paikneb mitmeid kõrge looduskaitse väärtusega sookooslusi: kõrge looduskaitse esinduslikkusega Käntu raba, mille pindala on 359 hektarit. Lisaks enam kui 100 hektari ulatuses esindatud liigirikkad madalsood ning väiksepindaliselt on esindatud ka kõrge esinduslikkusega siirde- ja õõtsiksood.

Kavandataval Käntu-Kastja looduskaitsealal leidub ka väärtuslikke metsakooslusi: enam kui 80 hektaril esinev vana loodusmets (läänetaiga), millest umbes kolmandiku esinduslikkus on hinnatud väga kõrgeks. Lisaks leidub väiksemapiindalisel alal vanu laialehiseid metsi, mille looduskaitse väärtus on kõrge. Käntu-Kastja kui märgala puhul väärivad esiletoomist aga soostuvad ja soo-lehtmetsad, mida leidub enam kui 430 hektaril ning suuremal osal on nende looduskaitse väärtus hinnatud väga kõrgeks või kõrgeks. Lisaks leidub alal mitmekümne hektari ulatuses siirdesoo- ja rabametsasid.

Kokkuvõtteks võib väita, et Käntu-Kastja piirkonna näol on tegemist väga mitmekesise ja kõrge looduskaitse väärtusega piirkonnaga Eesti märgalade kontekstis: leidub nii kaitset väärivaid luhtasid, niiskeid metsi, soostunud niitused kui ka sookooslusi. Mainitud kooslused koos mitmete kaitsealuste taime- ja linnuliikidega väärivad kaitset, mistõttu on põhjendatud nende koosluste ja liikide kaitse. Ehkki kaitstavate ja ülejäänud haruldaste linnuliikide osas on Matsalu rahvuspark esinduslikum, tuleb võtta arvesse asjaolu, et koos Kasari jõe ning seda ümbritsevate metsa- ja niidukoosluste ja neis elavate kaitsealuste liikide elupaigana on Käntu-Kastja piirkond kõrge looduskaitse väärtusega.

LISA 1. MUUDATUSETTEPANEKUTEGA KAITSE-EESKIRI

VABARIIGI VALITSUS

M Ä Ä R U S

Tallinn

Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri

Määrus kehtestatakse looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel.

1. peatükk ÜLDSÄTTED

§ 1. Ala kaitse alla võtmine ja kaitse-eesmärk

(1) Võetakse kaitse alla ala looduskaitsealana Lääne maakonnas Kullamaa vallas Kastja ja Üdruma külas, Lihula vallas Rumba külas, Martna vallas Keskkülas ning Rapla maakonnas Vigala vallas Läti külas.

(2) Kaitseala kaitse eesmärk on kaitsta:

1) eluslooduse mitmekesisust, looduslikke ja poollooduslikke kooslusi ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku;

2) elupaigatüüpe, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ja loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) nimetab I lisas. Need elupaigatüübid on jõed ja ojad (3260), kuivad niidud lubjarikkal mullal (6270*), niiskuslembesed kõrgrohustud (6340), lamminiidud (6450), aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puisniidud (6530*), rabad (7110), siirde- ja õõtsiksood (7140), liigirikkad madalsood (7230), vanad looduspõõs (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*);

3) liike, mida Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) nimetab I lisas, ja nende elupaiku. Need liigid on kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), suur-konnakotkas (*Aquila*

clanga), väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*) kanakull (*Accipiter gentilis*), jäälind (*Alcedo atthis*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), metsis (*Tetrao urogallus*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), sookurg (*Grus grus*) ja teder (*Tetrao tetrix*);

4) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisas nimetatud liike ja nende elupaiku. Need liigid on harilik võldas (*Cottus gobio*), jõesilm (*Lamperta fluviatilis*), saarmas (*Lutra lutra*) ja paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*);

5) kaitsealuseid taimeliike ja nende elupaiku. Need liigid on aasnelk (*Dianthus superbus*), kärbesõis (*Ophrys insectifera*) ja eesti soojumikas (*Saussurea alpina esthonica*).

(3) Kaitseala maa- ja veeala kuulub vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele kolme sihtkaitsevööndisse ja ühte piiranguvööndisse.

(4) Kaitsealal tuleb arvestada looduskaitsealaduses sätestatud piiranguid käesolevas määruses ettenähtud erisustega.

§ 2. Kaitseala piir

Kaitseala välispiir ja vööndite piirid on esitatud kaardil määruse lisas.

§ 3. Kaitseala valitseja

Kaitseala valitseja on Keskkonnaamet.

§ 4. Kaitse alla võtmise ja piirangute põhjendused

Määruse seletuskirjas esitatud põhjendused:

- 1) kaitse alla võtmise eesmärkide vastavuse kohta kaitse alla võtmise eeldustele;
- 2) loodusobjekti kaitse alla võtmise otstarbekuse kohta;
- 3) kaitstava loodusobjekti tüübi valiku kohta;
- 4) kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piiri kulgemise kohta;
- 5) kaitsekorra kohta.

2. peatükk

KAITSEKORRA ÜLDPÕHIMÕTTED

§ 5. Lubatud tegevused

(1) Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud käesoleva määruse §-s 12 sätestatud juhtudel sihtkaitsevööndis.

(2) Kaitsealal on telkimine ja lõkketegemine lubatud kohtades, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud, ning õuemaal kinnisasja omaniku loal. Telkimine ja lõkketegemine selleks ette valmistamata ja tähistamata kohtades on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevustel.

2) järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel.

(3) Kaitsealal on lubatud mootoriga sõidukiga sõitmine teedel. Mootoriga sõidukiga sõitmine on lubatud teedel ja radadel. Sõidukiga sõitmine väljaspool nimetatud teid ning maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseeeskirjaga lubatud ning vajalikel töödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega

seotud töödel, metsa- ja põllumajandustöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ning liinirajatiste hooldustöödel.

(4) Kaitseala vetel on lubatud ujuvvahendiga liikumine.

(5) Kaitsealal on lubatud kalapüük.

(6) Kaitsealal on lubatud jahipidamine.

§ 6. Keelatud tegevus

Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud:

- 1) muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlviku sihtotstarvet;
- 2) koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid;
- 3) kehtestada detail- ja üldplaneeringut;
- 4) anda projekteerimistingimusi;
- 5) anda ehitusluba;
- 6) anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks;
- 7) rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks;
- 8) jahiulukeid lisaõõta.

§ 7. Vajalik tegevus

(1) Poollooduslike koosluste esinemisaladel on nende ilme ja liigilise koosseisu säilitamiseks vajalik niitmine ja niite koristamine, loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine.

(2) Sookoosluste taastamiseks on vajalik kraavide alaline või ajutine sulgemine.

§ 8. Tegevuse kooskõlastamine

(1) Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist või seisundit.

(2) Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmise korral tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

(3) Keskkonnaministeriumil või Keskkonnaametil on keskkonnamõju hindamise järelevalvajana õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitseala seisundit või kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist.

3. peatükk SIHTKAITSEVÖÖND

§ 9. Sihtkaitsevööndi määratlus

(1) Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa- või veeala seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks.

(2) Kaitsealal on kaks sihtkaitsevööndit:

- 1) Käntu sihtkaitsevöönd;
- 2) Üdruma sihtkaitsevöönd.

§ 10. Sihtkaitsevööndite kaitse-eesmärk

(1) Käntu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme ning niidu-, metsa-, soo- ja jõeelupaikade soodsa seisundi säilitamine, samuti kaitsealuste liikide elupaikade kaitse.

(2) Üdruma sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsealuse ja ohustatud liigi ja tema elupaikade kaitse, samuti metsaelupaikade soodsa seisundi säilitamine.

§ 11. Lubatud tegevus

(1) Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistatud ja tähistatud kohas ja rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja tähistamata kohtades on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul.

(2) Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud:

- 1) olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd;
- 2) vooluveekogude loodusliku veerežiimi taastamine;
- 3) looduslike ja poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalikud hooldus- ja taastamistööd, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus seada tingimusi raie tehnoloogia, aja, puidu kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse suhtes;
- 4) olemasolevate ehitiste hooldustööd;
- 5) kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ja taastamiseks vajalikud tegevused.

§ 12. Keelatud tegevus

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas käesolevas määruses sätestatud erisustega keelatud:

- 1) majandustegevus;
- 2) loodusvarade kasutamine;
- 3) uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitseala tarbeks. Kaitseala tarbeks on lubatud ehitada ka ehituskeeluvööndisse;
- 4) inimeste viibimine Käntu sihtkaitsevööndi metsakvartalites MM343 ja MM351 15. veebruarist 31. juulini ning Üdruma sihtkaitsevööndis 15. märtsist 31. augustini, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel.

4. peatükk PIIRANGUVÖÖND

§ 13. Piiranguvööndi määratlus

(1) Piiranguvöönd on kaitseala majanduslikult kasutatav osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse ja kus majandustegevuses tuleb arvestada looduskaitseesaduses ning käesolevas määruses kehtestatud piirangutega.

(2) Kaitsealal on Käntu piiranguvöönd.

§ 14. Piiranguvööndi kaitse-eesmärk

Piiranguvööndi eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine

§ 15. Lubatud tegevus

(1) Piiranguvööndis on lubatud kooskõlas käesolevas määruses sätestatud erisustega:

- 1) majandustegevus;
- 2) rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohtades, kusjuures väljaspool õuemaad on rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine lubatud kaitseala valitseja nõusolekul.

(2) Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud:

- 1) uuendusraie, turberaie puhul langi pindalaga kuni 2 ha ning lageraie puhul langi pindalaga kuni 1 ha;
- 2) veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine;
- 3) ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise, püstitamine. Kaitseala tarbeks on lubatud ehitisi püstitada ka ehituskeeluvööndis;
- 4) tee ja tehnovõrgurajatise püstitamine.

§ 16. Keelatud tegevus

Piiranguvööndis on keelatud:

- 1) uute maaparandussüsteemide rajamine;
- 2) maavara kaevandamine;
- 3) puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine;
- 4) biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud põllu- ja õuemaal;
- 5) puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt, välja arvatud kaitseala valitseja igakordsel nõusolekul.

5. peatükk LÕPPSÄTTED

§ 17. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

§ 18. Määruse muutmine

(1) Vabariigi Valitsuse 28. veebruari 2006. a määruses nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas“ tehakse järgmised muudatused:

- 1) paragrahv 1 lõike 1 punkt 16 tunnistatakse kehtetuks;
- 2) määruse lisas esitatud Käntu-Kastja kaart tunnistatakse kehtetuks.

(2) Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määruses nr 175 „Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas“ tehakse järgmised muudatused:

- 1) paragrahv 1 lõike 1 punkt 10 tunnistatakse kehtetuks;
- 2) määruse lisas esitatud Käntu-Kastja kaart tunnistatakse kehtetuks.

§ 19. Menetluse läbiviimine

Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamise ja kaitse-eeskirja kehtestamise menetlus viidi läbi keskkonnaministri xxx käskkirjaga algatatud haldusmenetluses, mille ülevaade koos läbi viidud ärakuulamise tulemusega on esitatud käesoleva määruse

seletuskirjas⁵.

§ 20. Vaidlustamine

Määrust on võimalik vaidlustada, esitades kaebuse halduskohtusse halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras, osas, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist.

¹ EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25).

² Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

³ Kaitseala välispiir ja vööndite piirid on kantud määruse lisas esitatud kaardile, mille koostamisel on kasutatud Eesti põhikaarti (mõõtkava 1:10 000) ja maakatastri andmeid. Kaardiga saab tutvuda Keskkonnaametis, Keskkonnaministeeriumis, keskkonnaregistris (register.keskkonnainfo.ee) ning maainfosüsteemis (www.maaamet.ee).

⁴ Seletuskirjaga saab tutvuda Keskkonnaministeeriumi veebilehel www.envir.ee

Taavi Rõivas
Peaminister

Marko Pomerants

Keskkonnaminister

Heiki Loot

Riigisekretär

LISA 2. MUUDATUSETTEPANEKUTEGA KAITSE- EESKIRJA SELETUSKIRI

Vabariigi Valitsuse määruse „Käntu-Kastja looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri” eelnõu SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasolevate hoiualade ja püsielupaiga kaitsekorda, laiendatakse kaitstavat ala, moodustatakse Käntu-Kastja looduskaitseala (edaspidi kaitseala) ja kehtestatakse uus kaitse-eeskiri.

Kaitseala asub Lääne maakonnas Kullamaa vallas Kastja ja Üdruma külas, Lihula vallas Rumba külas, Martna vallas Keskkülas ning Rapla maakonnas Vigala vallas Läti külas.

Rapla maakonda jääv kaitseala territoorium on olnud kaitse all alates 2006. aastast, kui Vabariigi Valitsus võttis 27. juulil vastu määruse nr 175 „Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas“. Valdav osa kaitseala Lääne maakonda jäävast territooriumist võeti esmakordselt kaitse alla 2007. aastal, kui Vabariigi Valitsus võttis 18. mail vastu määruse nr 155 „Vabariigi Valitsuse 28. veebruari 2006. a määruse nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas“ muutmine“. Väiksem osa kaitseala Lääne maakonda jäävast territooriumist on olnud kaitse all alates 2006. a, kui Keskkonnaminister kinnitas 3. juulil määruse nr 43 „Must-toonekure ja suurkonnakotka püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri“.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolevate hoiualade ja püsielupaiga kaitsekorda, kaitstava loodusobjekti tüüp looduskaitsealaks ja laiendatakse kaitstavat ala. Kaitstavat ala laiendatakse ja kaitsekorda ning kaitstava loodusobjekti tüüpi muudetakse tulenevalt vajadusest paremini tagada senistel hoiualadel elavate kaitsealuste liikide, nende pesitsus- ja toitumispaikade ning kaitsealuste elupaigatüüpide, eelkõige ulatuslike lamminiitude, soode ja väärtusliku metsamassiivi kaitse.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regiooni kaitse planeerimise spetsialist Anni Kurisman (tel 472 4729; e-post anni.kurisman@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Riina Kotter (tel 325 8404; e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee), eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna jurist xxx (tel xxx; e-post xx.xxx@keskkonnaamet.ee). Ekspertiisihinnangu on andnud xxx, keeleliselt toimetanud xx xxx (tel xxx; e-post xxx).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse alla võtmise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta eluslooduse mitmekesisust, looduslikke ja poollooduslikke kooslusi ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku.

Kaitsealal kaitstakse elupaigatüüpe, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ja loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) nimetab I lisas. Need elupaigatüübid on kuivad niidud lubjarikkal mullal (6270*), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), aasrebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puisniidud (6530*), rabad (7110), siirde- ja õõtsiksood (7140), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*).

Lisaks kaitstakse kaitsealal liike, mida Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) nimetab I lisas, ja nende elupaiku. Need liigid on kaljukotkas (*Aquila chrysaetos*), suur-konnakotkas (*Aquila clanga*), väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*), kanakull (*Accipiter gentilis*), jäälind (*Alcedo atthis*), valgeselg-kirjurähn (*Dendrocopos leucotos*), laanerähn (*Picoides tridactylus*), metsis (*Tetrao urogallus*), väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*), sookurg (*Grus grus*) ja teder (*Tetrao tetrix*).

Samuti kaitstakse kaitsealal nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ II lisas nimetatud liike ja nende elupaiku. Need liigid on harilik võldas (*Cottus gobio*), jõesilm (*Lamperta fluviatilis*), saarmas (*Lutra lutra*) ja paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*).

Lisaks kaitstakse ka kaitsealuseid taimeliike ja nende elupaiku. Need liigid on aasnelk (*Dianthus superbus*), kärbesõis (*Ophrys insectifera*) ja eesti soojumikas (*Saussurea alpina* subsp. *esthonica*).

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eelduseks ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on kaitsealale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus ja tüüpilisus.

2.1.1. Haruldased ja ohustatud kooslused

Haruldased ja ohustatud poollooduslikud kooslused – **liigirikkad niidud lubjavesel mullal (6270*), niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), lamminiidud (6450), aasrebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510), puisniidud (6530*) ja liigirikkad madalsood (7230)**, on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisasse, kusjuures tärniga on märgitud esmatähtsad kooslused ehk elupaigatüübid, mille kaitse tagamise osas on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus.

Poollooduslike koosluste säilitamine on Eesti looduskaitse üks olulisimaid vastutusvaldkondi, kuna meie poollooduslikud kooslused on ühed maailma liigirikkamatest elupaikadest. Sellised loodusväärtused säilivad ainult inimese kaasaabil. Ilma niitmise või karjatamiseta poollooduslikud kooslused võsastuvad ning

nende liigirikkus kaob. Senise traditsioonilise niitmise ja karjatamise lakkamisele järgnev võsastumine ja roostumine on olulisim niidukoosluste elurikkuse säilimist ohustav tegur (Looduskaitse arengukava aastani 2020). Lisaks on tegemist kooslustega, mis on Lääne-Eestile ja osalt ka jõgede poolt mõjutatud piirkonnale väga iseloomulikud (Paal, 2004 põhjal).

Haruldased ja ohustatud looduslikud kooslused – **jõed ja ojad (3260), rabad (7110), siirde- ja õõtsiksood (7140), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ja siirdesoo- ja rabametsad (91D0*)**, on samuti haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisasse.

Jõed ja ojad hõlmavad Eestis looduslikus või looduslähedases seisundis püsinud jõe- ja ojalõike, mis on elupaigaks liigirikuale ja väärtuslikule elustikule. Jõgede ökosüsteemile kujutavad märkimisväärset ohtu maaparandussüsteemidest suurveega jõkke uhitud setted, aga ka jõgedele ehitatud paisud. Seega on väga oluline nende kaitse tagamine (Looduskaitsearengukava aastani 2020).

Eespool loetletud looduslikud metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele, mistõttu looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt on oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu (Eesti metsanduse arengukava aastani 2020). Enim ohustavad loodusmetsi raiumine ning kuivendamine. Aastaraamatu „Mets 2013“ kohaselt on Eestis vanu loodusmetsi 117 tuhat hektarit (5,3% Eesti metsade kogupindalast), vanu laialehiseid metsi vaid 1,7 tuhat hektarit (0,1%), soostuvaid ja soo-lehtmetsi 43,6 tuhat hektarit (2,0%) ning siirdesoo- ja rabametsi 83,8 tuhat hektarit (3,8%). Lisaks on Eestimaa Looduse Fondi aruande „Eesti metsade elurikkus – tänane olukord ning eesmärgid ja lahendused järgmiseks kümneks aastaks“ kohaselt Eesti metsade elurikkuse säilimiseks tüpoloogilised vajakud salu-, laane- ja soovikumetsade osas. Eelpool nimetatud metsaelupaigatüüpidest vastavad Eestimaa Looduse Fondi aruandes toodud metsatüüpidele vana loodusmets, mis vastab kõigile kolmele mainitud vajakule, vana laialehine mets, mis vastab salumetsadele, ning soostuvad ja soo-lehtmetsad, mis vastavad soovikumetsadele. Seega on väga oluline nende metsakoosluste kaitsmine.

2.1.2. Haruldased ja ohustatud liigid

Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud viie ohustatud ja viie haruldase liigi ja nende elupaikade kaitse. Ohustatud liigid on kaljukotkas, suur-konnakotkas, rohunepp, metsis ja aas-nelk, haruldased liigid on väike-konnakotkas, kanakull, jäälind, kärbesõis ja eesti soojumikas.

I kaitsekategooriasse kuuluv **kaljukotkas** on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku kohaselt ohualtis seisundis. Liigi arvukus on hinnanguliselt 55-65 paari (Elts jt 2013). Kaljukotka kaitse tegevuskava kohaselt eelistab kaljukotkas pesitsemiseks suurte loodusmassiivide soolasid, kus pesa rajatakse tavaliselt soosaare või –servametsa. Toitumisalana kasutatakse pesapaigast kuni 5 km raadiuses lagedaid (pool)looduslikke biotoope, milleks valdavalt on lagesoo, harvem mõni teine tüüp – näiteks luht. Enim mõjutab liigi populatsiooni tema toitumisalade, milleks on lagesoo ja sooserva metsad, hävinemisest ja kvaliteedi langusest tingitud metsakanaliste ja lagesoo kurvitsaliste arvukuse langus. Järjest enam mõjutab liigi pesitsusedukust ka häirimine. Vähemal määral ohustavad kaljukotka käekäiku veel näiteks väljaspool kaitsealasid teadmata

pesapaikade hävinemine ning sobivate pesitsuspuistute vähenemine.

Eesti punase nimestiku kohaselt äärmiselt ohustatud **suur-konnakotkas** kuulub samuti I kaitsekategooriasse. Suur-konnakotka kinnitatud kaitse tegevuskava eelnõu kohaselt on ta ainsana meil pesitsevatest liikidest kuulutatud nii globaalselt kui üle-euroopaliselt ohustatud liigiks, kelle kaitse paremaks planeerimiseks on koostatud üle-euroopaline tegevuskava. 2012. a seisuga leidub Eestis 5-10 suur-konnakotka pesitsusterritooriumi, neist üle poolte on asustanud suur- ja väike-konnakotka segapaarid. Suur-konnakotkale iseloomulikuks võib pidada pesitsemist siseveekogude lähedal – teadaolevad pesitsusterritooriumid on meil koondunud suuremate lamminiitudega ümbritsetud jõgede äärde. Saaki jahivad suur-konnakotkad eelistatult lageluhetadel, aga ka teistel rohumaadel. Üheks olulisimaks suur-konnakotkale mõjuvaks ohuks on tema pesapaikade hävitamine, eeskätt seni teadmata ja registreerimata pesametsade raiumine. Lisaks raietele on suureks ohuks metsakuivendus – liik eelistab soiseid metsi, seetõttu kahjustab kuivendustegevus otseselt pesapaikaid metsa struktuuri muutuste (koosseis, liituvus) kaudu. Oluliseks ohuteguriks on ka suur-konnakotka pesitsusaegne häirimine, aga ka saagialade degradeerumine, eeskätt liigile oluliste saagialade – luhtade, võsastumise tõttu.

Ka **metsis** kuulub II kaitsekategooriasse ning on Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohualtis seisundis. Liigi kaitse tegevuskava eelnõu kohaselt on metsisekukkede arvukus viimase kümnendi jooksul jätkuvalt vähenenud vaatamata mängude heale kaitstusele. 2012. a oli teada 388 asustatud metsisemängu. Metsis on paikne lind ning eelistab elupaigana vanu loodusmetsi. Metsise mängupaigad asuvad Eestis suuremate või väiksemate rabade ümbruse männikutes, kus metsa vanus on kõige sagedamini üle 80 aasta. Olulisemateks metsisele mõjuvateks ohuteguriteks peetakse lageraieid metsise elupaikades, kuivenduse mõjul toimuvat elupaiga kvaliteedi langust ning nende kahe teguri omavahelist koosmõju, aga ka pikaajalisi maastikumuutusi, mille tõttu ohustab mängu isolatsiooni jäämine ja eelistatud elupaikade killustumine. Röövlust ja inimesepoolset häirimist peetakse samuti ohuteguriteks.

Aasnelk on II kaitsekategooriasse kuuluv taimeliik, mille seisund on Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohustatud. Eesti taimede levikuatlase kohaselt on kindlad aasnelgi leiud vaid 27 atlaseruudus. Ohustatud liikide nimestiku kohaselt on aasnelgi arvukus väheneva trendiga ning peamiselt põhjustab seda tema kasvukohtadeks olevate aruniitide hooldusest välja jäämine, mis omakorda viib niitude võsastumise ja degradeerumiseni.

Väike-konnakotkas kuulub I kaitsekategooriasse ning liigi seisund Eesti ohustatud liikide nimestiku kohaselt on ohulähedane. Hinnanguliselt pesitseb Eestis 600-700 väike-konnakotka paari ning nende arvukus on viimasel paaril aastakümnel püsinud suhteliselt stabiilsena (Elts jt, 2013). Väike-konnakotka kaitse tegevuskava kohaselt on väike-konnakotka elupaigaks mosaiikne maastik, kus metsad vahelduvad niitude, karjamaade, põldude, jõeorgude ja soodega. Vähesed metsa ja intensiivse maakasutusega alad, samuti suuri ühtlasi metsamassiive väike-konnakotkas väldib. Liiki ohustab enim tema elupaikade soodsa seisundi kahjustamine, eeskätt metsamajanduse tagajärjel. Ohuteguriks on ka häirimine, kuna pesitsuse algfaasis aprillist mai lõpuni on linnud häirimise suhtes väga tundlikud.

Ka **kanakull** kuulub II kaitse kategooriasse ning on ohustatud liikide nimestiku

kohaselt ohulähedases seisundis. Eestis pesitseb hinnanguliselt 400-600 kanakullipaari ning nende arvukus on langemas (Elts jt, 2013). Liigi kaitse tegevuskava kohaselt eelistab kanakull pesitseda vanas okasmetsas ning peab saagijahti nii metsaaladel kui ka kultuurmaastikus. Kõige olulisem liigi arvukust mõjutav tegur on tema pesapaikade hävimine. Oluliseks ohuteguriks on ka kanakulli toidubaasi – metsakanaliste arvukuse vähenemine, mis on seoses eelmise ohuteguriga, kuna ka metsakanaliste arvukust mõjutavad enim vanade metsade vähenemine, killustumine ja puistute struktuurimuutused. Lisaks mõjutab kanakulli ka pesitsusaegne häirimine.

Sarnaselt eelmisele linnuliigile on ka **jäälind** II kaitsekategooria liik, kelle seisund on ohustatud liikide nimestiku järgi ohulähedane. Jäälinde pesitseb Eestis hinnanguliselt 50-300 paari ning nende arvukus on langemas (Elts jt, 2013). Jäälind pesitseb puude või põõsastega ääristatud jõgede, ojade ja ka suuremate kraavide ääres, mille kõrgemad kaldad pakuvad võimalusi pesa uuristamiseks. Eriti sobivad liigile madalad ja puhta veega jõed. Suurimaks ohuks jäälinnule on veekogude muutmine ja reostamine inimese poolt. Sobivad elupaigad võivad kaduda veekogude kuivendamisel, üleujutamisel ja kallaste muutmisel (Eesti Ornitoloogiaühing, 2015).

Ka II kaitsekategooriasse kuuluva **kärbesõie** seisund on ohustatud liikide nimestiku kohaselt hinnatud ohulähedaseks. Tegemist on lubjarikastel niisketel niitudel kasvava taimega. Kärbesõis ei ole Lääne-Eestis haruldane käpaline, eriti läänesaarte niiskematel puisniitudel, lookadastikes ja loomännikutes ning madaloodes esineb teda arvukalt. Siiski kasvab ta meil levila kirdepiiril, mistõttu Soomes on liik juba väga haruldane (Kull ja Tuulik, 2002). Peamise elupaigana poollooduslikke alasid asustavaid käpalisi ohustab eelkõige avakoosluste kadumine. Sajandeid neile koduks olnud ekstensiivselt majandatud loo- ja aruniidud on tänaseks päevaks suuremas osas kas muutumas metsamaaks või hävimas inimtegevuse tõttu. Kärbesõit ohustavad ka metssead, kes kahjustavad aeg-ajalt käpaliste populatsioone ulatuslike tuhnimiste käigus. Liiki ohustab ka hävimine kinnisvaraarenduste käigus, kuna lisaks otsesele kasvukoha hävitamisele killustab ehitustegevus ka loodusmaastikku ja takistab käpaliste tolmeldajate levikut.

Sarnaselt kärbesõiele on ka **eesti soojumikas** II kaitsekategooria taimeliik, mille seisund on hinnatud ohulähedaseks. Tegemist on neoendeemse alamliigiga, mida seni on leitud vaid Eestist ja Põhja-Lätist. Peamiselt on liik levinud Põhja-, Kesk- ja Lääne-Eesti mandriosas. Üldine soojumika seisund on hea. Enamik osapopulatsioone on rohkearvulised ja koosnevad mõnekümnest kuni sadadest taimedest. Samas on osa kasvualasid mõjutanud kuivendamine ja võsastumine. Peamine eesti soojumikale mõjuv ohutegur seisnebki soode kuivendamises, millele enamasti järgneb tugev võsastumine, kui neid alasid ei niideta või seal ei karjatata loomi. (Vilbaste, 2005)

2.1.2. Tüüpilised liigid

Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks on 12 liiki, kelle jaoks kaitseala näol on tegemist tüüpilise esinemise alaga. Need liigid on valgeselg-kirjurähn, laanerähn, rukkirääk, väike-kärbsenäpp, sookurg, teder, harilik võldas, jõesilm, saarmas, paksukojaline jõekarp ja tõugjas.

Laanerähn ja valgeselg-kirjurähn on II kaitsekategooria linnuliigid, kelle seisund on Eestis ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohuväline. Valgeselg-kirjurähne pesitseb

meil hinnanguliselt 3-6 tuhat ning laanerähne 2-3 tuhat paari, mõlema liigi arvukuse trend on stabiilne või pisut tõusev (Elts jt, 2013). Mõlemad rähniliigid on eeskätt seotud vanade metsadega, sealjuures eelistavad valgeselg-kirjurähnid leht- ja segametsi ning laanerähnid pigem okaspuu enamusega metsi. Mitmel pool Euroopas toimus eelmisel sajandil märkimisväärne rähniliikide arvukuse langus, mis oli peamiselt tingitud ulatuslikust metsade majandamisest. Olulisim rähniliikidele mõjuv ohutegur ongi just nende elupaigaks olevate vanade metsade raie. (Laanerähni ning valgeselg-kirjurähni kaitse tegevuskava)

Väike-kärbsenäpp on III kaitsekategooria linnuliik, kelle seisund on hinnatud ohuväliseks. Eestis pesitseb hinnanguliselt 60 000–100 000 väike-kärbsenäpi paari ning liigi arvukus on hinnatud tugevalt tõusvaks (Elts jt, 2013). Liik pesitseb vanades varjuküllastes sega- ja okasmetsades, kus on mitmekesine struktuur, puurindes esineb kuuski ja kus on sageli tihe alusmets. Eestis eelistab kuusikuid ja kuuse-segametsi. Väike-kärbsenäpp pesitseb eeskätt suuremates ja ühtlastes metsamassiivides ning on vanade metsade indikaatorliik (Soomes hinnatud üheks parimaks vanametsa indikaatorliigiks). Alla 50-aasta vanustes metsades ei pesitse liik tõenäoliselt sobivate pesapaikade vähesuse tõttu ja hooldusraietel on oluline negatiivne mõju liigi esmatahtsatele elutingimustele nagu sobivad pesitsuskohad, toidu hulk ja sobivad toitumissubstraadid. Eestis ohustab väike-kärbsenäppi enim tema elupaikade hävimine ning olemasolevate elupaikade kvaliteedi vähenemine. Aastas hävib raietega kuni paar protsenti väike-kärbsenäpile sobivatest elupaikadest ja liigile optimaalsete elupaikade – vanade kuusikute ja kuuse-segametsade – raie on viimase kümnendi jooksul mitmel aastal ületanud seda tüüpi metsade juurdekasvu. Kuna väike-kärbsenäpp on elupaigavalikul väga nõudlik, on see ohutegur talle olulise mõjuga. (Väike-kärbsenäpi kaitse tegevuskava eelnõu)

III kaitsekategooriasse kuuluv **sookurg** esineb meil nii pesitsejana kui läbirändajana. Ohustatud liikide nimestiku kohaselt on sookure seisund ohuväline. Sookure arvukus oli Eestis madalseisus kuni möödunud sajandi keskpaigani, kasvama hakkas see alles viimastel aastakümnetel. Kuna Eestis pesitseb oluline osa (ligi 8%) Euroopa sookurgedest, siis on selle liigi kaitsmine meil üle-euroopalise tähtsusega. Hetkel pesitseb Eestis hinnanguliselt 7-8 tuhat sookurepaari (Elts jt, 2013). Lisaks sellele, et Eestis pesitseb märkimisväärne osa Euroopa sookurgede asurkonnast, peatub siin sügisrändel ka ligikaudu 10% Euroopa sookurgede populatsioonist. Sookure 2012. a seire aruande kohaselt on sookure pesitsuspopulatsiooni pikaajaline kiire ja pideva kasvu periood lõppenud ning liigi arvukus ja levila suhteliselt stabiliseerunud, lähiaastatel peaks sookure pesitsuspopulatsioon olema Eestis hea. Ka sügisrändel peatuvate sookurgede arvukuse tõus peaks lähiajal lõppema, sest pesitsuspopulatsiooni kasv on lakanud ja asurkonna seisund stabiliseerunud. Siiski tuleb sookurgi ka edaspidi kaitsta ja seirata, et tema seisundi võimalikku kiiret halvenemist tähelepanuta ei jäetaks. (Sookure seire 2000. ja 2012. a koondaruanded; Sookure kaitse tegevuskava 2009-2013)

Teder on Eestis regulaarne haudelind ja talvituja. Ta kuulub III kaitsekategooriasse ning liigi seisund on hinnatud ohulähedaseks. Tedre pesitsusaegseks arvukuseks Eestis on hinnatud 6–12 tuhat „paari“ (teder on üks polügaamsetest liikidest, kes ei moodusta püsivaid paare, kuid traditsiooniliselt esitatakse kirjanduses ka selliste liikide pesitsusaegsed arvukused tinglikult paaridena). Liik asustab mitmesuguseid elupaiku, eriti tähtsad on tema jaoks sood ja nende servakooslused. Alates eelmise sajandi

keskpaigast esineb tedre arvukuses üldine langustrend. Peamine liigile mõjuv ohutegur on tema elupaikade pindala ja/või kvaliteedi halvenemine, eeskätt ulatuslikest maaparandustöödest tingitud soode ja soometsade hävimine ning maaparandustega kaasnev elupaikade mosaiiksuse ja servaalade pikkuse vähenemine. Oluline ohutegur on ka röövlus (peamisteks röövloomadeks on rebane, metsnugis, kährik, kanakull ja hiireviu ja pesade rüüstajana ka mets siga), kuna see põhjustab munade, poegade ja ka vanalindude hukkumist. Pisut vähem oluline, kuid siiski liigi arvukust mõjutav tegur on häirimine, mis on eeskätt tingitud metsamajandusest ja rekreatiivsetest tegevustest. (Tedre kaitse tegevuskava eelnõu)

Harilik võldas ja jõesilm. Harilik võldas ja jõesilm on III kaitsekategooria kalaliigid, kelle seisund on hinnatud ohuväliseks. Võldas on tüüpiline põhjaeluviiisiga kala, kes asustab hapnikurikastes veekogudes tavaliselt kivise põhjaga alasid. Lääne-Eestis on võldas laialt levinud ja tavaline Kasari ja Pärnu jõestiku jõgedes (v.a Kõpu jõgi), puudub aga kõigis väiksemates rannikujõgedes. Moondejärgse toitumisperioodi veedab jõesilm meres. Soolastes meredes hoidub riimveelisse piirkonda jõgede suudmete lähedal. Läänemeres sh Eestis on levinud peaaegu kogu rannikumeres. Jõesilm on siirdekala, kes käib kudemas enamuses Eesti rannikujõgedest. Eriti arvukas on ta Soome lahte suubuvates jõgedes (suurim osa Eesti jõesilmuproduktioonist pärineb Narva jõest), tavaline Lääne-Eesti mandriosas ja Saare- ning Hiiumaal. Kõigile üldnimetatud kalaliikidele mõjuvad ohutegurid on laias laastus sarnased, enim mõjutavad neid elupaigaks olevate vooluveekogude füüsilise ja hüdroloogilise režiimi kvaliteedi halvenemine – loodusliku jõesäangi kanaliseerimine, süvendamine, õgvendamine ning jõe loodusliku veetasapinna alandamine; samuti maaparandustööd jõe valgatal ja eesvooludel, mille käigus suureneb olulisel jõe setete koormus. Väga oluliselt halvendavad jõe füüsilist kvaliteeti paisud, sest paisjärvede alla jäävad peaaegu alati jõe kõige paremad karestikud, lisaks toimivad need tõketena ning takistavad kalu nende kudealadele jõudmast. Oluliseks ohuteguriks on ka kobraste tegevus, mille käigus paisutatakse jõgesid-ojasid ja kujundatakse ümber voolusänge, muutes veekogud kalade jaoks elukõlbmatuks. Võldase jaoks on ohuteguriks ka veekvaliteedi halvenemine, jõesilm selle teguri osas nii tundlik ei ole. (Hariliku võldase ning jõesilmu kaitse tegevuskavade eelnõud)

Paksukojaline jõekarp eelistab liivase või kruusase põhjaga nõrgalt aluselise või neutraalse veega keskmise- või kiirevoolulisi veekogusid. Tegemist on III kaitsekategooria liigiga, kelle kaitsestaatus on ohustatud liikide nimestiku kohaselt ohuväline. Eestis on võrreldes ülejäänuga Euroopaga paksukojaline jõekarp suhteliselt levinud. Seniste andmete põhjal on paksukojaline jõekarp ulatuslikult levinud Pärnu, Navesti, Reiu, Kasari, Vigala, Pedja, ja Võhandu jõgedes ning Väikeses Emajões. Jõekarbi levikut oluliselt mõjutav ohutegur on veekogude reostumine. Nad on selle teguri suhtes nii tundlikud, et karpide jões leidumise põhjal võib järeldada, et vähemalt nende eluaja jooksul pole selles veekogus toimunud suuri õnnetusi. Samas Eestis häirivad antropoloogilistest teguritest jõekarpi veel enam kaevetööd ja paisutamine. Kui kalaliikidele oli kobraste tegevus negatiivne, siis jõekarpide puhul pole seda seost tõestatud ning kobraste tegevus pigem mitmekesistab karpide elutingimusi. (Paksukojalise jõekarbi kaitse tegevuskava eelnõu).

Saarmas on III kaitsekategooria loomaliik, kelle looduskaitse seisund on hinnatud ohuväliseks. Saarmas oli algselt levinud kogu Euroopas, kuid elupaikade hävimise ja ülekütmise tagajärjel hävis või oli hävimas Kesk-Euroopas ja Skandinaavias. Tänu

edukale taasisustamisele ning kaitsele leidub saarmaid taas enamuses Euroopa maades. Baltikumis ja Eestis on saarmas laialt levinud ning suhteliselt arvukas liik. Ta elutseb kogu Eesti mandriosas ning viimastel aastatel on asunud elama ka Hiiu- ja Saaremaale. Saarmas asustab jõgesid ja järvi, aga ka ojasid ja suuremaid kraave ega pelga ka inimasustuse lähedust. Peamiseks ohuks saarmale on viimastel aastatel kujunenud koprajahil kasutatavad rauad. Kuna saarmas asustab tihti kobraste ülespaisutatud veekogusid ja kasutab kobraste urge, hukuvad raudades ka saarmad. Suureks ohuteguriks on ka konkurents mingiga, seda eriti talvise toidu osas mingi kõrge arvukuse korral. (Laanetu, 2004)

2.1.3. Rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus

Valdav osa planeeritavast Käntu-Kastja looduskaitsealast on 2004. a arvatud Natura 2000 võrgustikku Käntu-Kastja linnu- ja loodusala koosseisu (u 3023 ha). Natura 2000 aladel on kohustus tagada kaitstavate liikide ja elupaikade soodne seisund.

2.2. Loodusobjekti kaitse alla võtmise otstarbekus

Käntu-Kastja looduskaitseala moodustatakse valdavalt olemasolevate hoiualade ja püsielupaikade baasil. Seega ei ole tegemist uue kaitsealaga, vaid ebapiisava kaitsekorraga alale optimaalse kaitsekorra kehtestamisega. Hetkel on siseriikliku kaitse all 3074,9 ha loodavast kaitsealast (see ala on ühtlasi ka Käntu-Kastja loodusala koosseisus), sellest 2875,8 ha moodustab Käntu-Kastja hoiuala ning 198,3 ha suur-konnakotka ja kaljukotka püsielupaigad. Lisaks kuulub loodavast kaitsealast u 26,2 ha suurune ala vaid Käntu-Kastja loodusala koosseisu. Seega liidetakse kaitsealaga vaid umbes 107,3 ha seni kaitse alt väljas olnud ala, sellest u 15,4 ha moodustab eraomandis olev maa, 91,1 ha riigiomandis olev maa ning ülejäänud 0,8 ha jätkuvalt riigiomandis olev maa. Täpsemad selgitused seni kaitse alt väljas olnud alade kaitsealaga liitmise vajaduse kohta on toodud peatükis 2.4.

Hoiualade muutmine looduskaitsealaks on eelkõige vajalik senistel hoiualadel elavate kaitsealuste liikide, nende pesitsus- ja toitumiskohtade ning kaitsealuste elupaigatüüpide, eelkõige ulatuslike lamminiitide, soode ja väärtusliku metsamassiivi tõhusamaks kaitsmiseks. Hoiuala kaitse eesmärk ei ole alal asuvate väärtuste kaitseks sageli piisav. Näiteks on hoiualal kohustuseks tagada kaitse-eesmärgiks seatud elupaikade ja kasvukohtade soodne seisund, kuid inventeeritud metsaelupaigatüübid esinevad Käntu-Kastja hoiualadel laiguti ning liikide esinemiskohad on Keskkonnaregistrisse kantud sageli punktobjektidena, kusjuures paljude liikide pesapaigad (sh rähnilistel) on aastati erinevad ning Keskkonnaregister kajastab üksnes inventuuri toimumise aasta seis. Seega ei taga hoiuala kaitse eesmärk Käntu-Kastja väärtusliku metsamassiivi kui tervikliku elupaiga ja ökosüsteemi kaitset. Hoiuala kaitse eesmärk ei võimalda ka olemasolevate maaparandussüsteemide hooldustööde reguleerimist. Piirkonna liigniisked elupaigatüübid (eeskätt lamminiidud) on kunagi olnud tihedalt kraavitatud, kuid nüüdseks on kraavid tihti setteid täis. Kunagiste kraavide hooldamisel (sh settest puhastamisel) tuleb arvestada kuivenduste suhtes tundlike liigniiskete koosluste veerežiimi säilitamise vajadust.

Linnuliikide osas on kõige olulisemaks looduskaitseala moodustamise eesmärgiks I kaitsekategooria kotkaliikide kaljukotka, suur-konnakotka ja väike-konnakotka ning arvukate rähniliste, sh II kaitsekategooria valgeselg-kirjurähni ja laanerähni ning nende

elupaikade kaitse tagamine. Kotkaste jaoks on oluline looduskaitseala moodustamine ning sihtkaitsevööndi kaitsekorra kehtestamine, kuna kehtiv hoiuala kaitsekord ning ringikujulised püsielupaigad ei taga liikide eksisteerimiseks piisava suurusega elupaiku, mis üldjuhul on oluliselt suuremad, kui looduskaitsealadest tulenev esmane kaitsetsoon.

Otstarbekas on liita planeeritava Käntu-Kastja looduskaitsealaga ka senise hoiuala põhjaservas asuv Üdruma **suur-konnakotka** püsielupaik. Suur-konnakotka püsielupaik on u 1,2 km² suurune ning tagab seal pesitsevate kotkaste esmase kaitse (tagatud on pesametsade säilimine). Samas on suur-konnakotka kaitse tegevuskava eelnõu kohaselt kotkaste kodupiirkonnaks u 2 km raadiusega ring ümber pesa, s.o kokku ligikaudu 13 km² suurune ala. Nende elupaik hõlmab lisaks püsielupaigas olevale metsale ka ala läbiva jõe ääres olevaid lamminiite, mida kasutatakse toitumisaladena, seega võib kindlalt märkida, et olemasolev suur-konnakotka püsielupaik ja Käntu-Kastja hoiuala on omavahel väga tihedalt seotud ning liigi kaitse ühtlustamiseks ja paremaks korraldamiseks on igati otstarbekas eelmainitud püsielupaik Käntu-Kastja kaitsealaga liita. Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava eelnõu kohaselt on hetkel olemasoleva suur-konnakotka püsielupaiga asustanud väike-konnakotka paar, kelle üks vanalindudest on kas hübriid (suur- ja väike-konnakotka segapaari järglane) või suur-konnakotkas – see vajab veel edaspidi geneetilist analüüsi ja kinnitust. Samas pesitseb kaitseala ligidal üks nõ puhas suur-konnakotka paar ning üks segapaar (üks vanalindudest on väike-konnakotkas), mis loob väga tõenäolise perspektiivi suur-konnakotka arvukuse taastumiseks mitte ainult eelmainitud püsielupaigas, vaid tervel senisel hoiualal. Lisaks kotkaste kaitsele on oluline tagada ka senises püsielupaigas esineva loodusdirektiivi elupaigatüübi 9080* (soostunud ja soo-lehtmetsad) kaitse. Tegemist on küll Käntu-Kastja loodusala kaitse-eesmärgiks oleva kooslusega (püsielupaik kattub loodusalaga), kuid siseriiklikult kaitstava püsielupaiga eesmärgiks soostuvad ja soo-lehtmetsad ei ole. Seda kooslust ei saa ka püsielupaiga kaitse-eesmärgiks seada, kuna püsielupaikade eesmärk on kaitsta seal elutsevaid liike ja nende elupaiku, mitte loodusdirektiivi elupaigatüüpe.

Planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal pesitsevate **väike-konnakotkaste** jaoks on selle piirkonna puhul, eeskätt ulatuslike luhaniitude ja märgade lehtmetsade näol, tegemist väga kvaliteetse elupaigaga. Keskkonnaregistri järgi asub planeeritaval kaitsealal kokku neli väike-konnakotka püsielupaika. Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava eelnõu kohaselt on kaks nendest pesadest asustatud ning teised kaks olemasolevate paaride nn varupesad.

Piirkonna sobivust konnakotkaste elupaigana demonstreerib igati ka fakt, et u 4 km raadiuses ümber kaitseala on Keskkonnaregistri kohaselt hulgaliselt konnakotkaste pesapaiku – seitse väike-konnakotka, kolm suur-konnakotka ja üks segapaari püsielupaik.

Röövlindudest on planeeritav Käntu-Kastja looduskaitseala oluline elupaik ka **kanakullile**. Planeeritavalt kaitsealalt on Keskkonnaregistri kohaselt leitud kaks asustatud kanakulli pesapaika, üks 2009. ja teine 2011. a. Liigi kaitse tegevuskava eelnõu kohaselt valib kanakull endale pesapaigaks peamiselt okaspuu enamusega suuri vanu metsalaamasid ning reeglina hoitakse eemale metsaservadest ja teistest potentsiaalsetest häiringuallikatest (nt teed, asulad jne). Loodaval Käntu-Kastja looduskaitsealal leidub taolisi metsi hulgaliselt ümber planeeritava kaitseala keskel

asuva Käntu raba, mille ääres paiknevad ka seni leitud kanakulli pesapaigad.

Lisaks märkimisväärsele röövlindude asustustihedusele on planeeritav Käntu-Kastja looduskaitseala erakordselt rikkalik ka mitmesuguste rähniliikide ja nende asustustiheduse poolest. Keskkonnaregistri kohaselt on kaitsealal registreeritud 14 väike-kirjurähni, kaks musträhni, viis hallrähni, kolm laanerähni ning 13 valgeselg-kirjurähni territooriumit. Käntu-Kastja looduskaitsealal katavad **valgeselg-kirjurähnide** ja **laanerähnide** elupaiganõudlused ka teiste rähniliikide omad – vanad (niisked) segametsad, salu-lehtmetsad, puisniidud jne, seetõttu on otstarbekas seada kaitse-eesmärgiks just nende kahe rähniliigi (valgeselg-kirjurähni ja laanerähni) ja nende elupaikade kaitse. Eelpool mainitud rähniliikidele sobilikud metsakooslused on levinud mitmel pool üle terve kaitseala. Need metsad on kvaliteetseks elupaigaks ka planeeritaval kaitsealal ohtralt levinud väike-kärbsenäpile – Käntu-Kastja looduskaitsealal pesitseb 2009. a läbi viidud inventuuri kohaselt 15-20 paari väike-kärbsenäppe. Liigi kaitse tegevuskava eelnõu kohaselt on otstarbekas seada väike-kärbsenäpp kaitstava ala eesmärgiks, kui teda esineb alal vähemalt 5 paari, seega on väike-kärbsenäpi ja tema elupaikade kaitsmine Käntu-Kastja looduskaitsealal igati õigustatud. Planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala metsad on oluliseks elupaigaks ka metsisele ja tedrele, kelle elupaigaks sobilikud vanad okaspuumetsad on levinud peamiselt Käntu ja Keskküla rabade ääres. Seniste andmete kohaselt leidub kaitsealal vähemalt üks 1-2 metsisekukega mäng Keskküla raba idaservas, kuid sobivaid kohti leidub kaitsealal veel Käntu soo lääne- ja idaservas, kus täpsemad loendusandmed puuduvad. Seega on väga tõenäoline, et liiki leidub planeeritaval kaitsealal seni teadaolevast oluliselt rohkem. Lisaks on alalt teada kolm tedremängu ning 2009. a inventuuri kohaselt leidub Käntu-Kastja looduskaitsealal 15-20 tedrekukke. Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava eelnõu kohaselt on senisel Käntu-Kastja hoiualal asuvad tedre elupaigad on väga esinduslikud (liigi arvukus on kõrge ning sobilikke elupaiku leidub küllaldaselt), seega on väga oluline liigi ja tema elupaikade kaitsmine.

Planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala niisketes metsades pesitsevad ka **sookured**, kellele sobilikke pesitsuspaiku leidub ka kavandatava kaitseala madal- ja siirdesoodes ning luhaniitudel. 2009. a toimunud inventuuri kohaselt pesitseb alal 8-10 paari sookurgi ning kinnitamata Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava eelnõu kohaselt on seega planeeritava kaitseala näol tegemist olulise sookurgede pesitsusalaga.

Ka planeeritava kaitseala jõed on olulised kaitsealuste liikide elupaigad. Näiteks on nende kaldaservad oluliseks pesitsuspaigaks haruldasele **jäälinnule**, keda 2009. a läbiviidud inventuuri kohaselt leidub alal vähemalt 2-3 paari.

Planeeritaval kaitsealal asuvad jõed on kvaliteetseks elupaigaks kaitsealustele kalaliikidele **harilik võldas** ja **jõesilm**. Hariliku võlda esinemine on kavandatava kaitseala jõgedel riikliku seire abil hästi dokumenteeritud. Tegemist on kõikides planeeritaval kaitsealal asuvates jõgedes (Kasari, Vigala, Velise) üsna tüüpilise liigiga. Nt 2013. a riikliku jõgede hüdrobioloogilise seire tulemuste kohaselt esines võldast arvukalt nii Kasari kui ka Vigala jões, Velise jões esines liiki samuti, kuid vähem arvukalt. Seda, et jõesilm on Kasari jões levinud, on märgitud nii mitmel pool kirjanduses kui ka Keskkonnaregistris ja liigi kaitse tegevuskava eelnõus.

Lisaks kalaliikidele on hoiualal asuvad jõed kvaliteetseks elupaigaks **paksukojalisele jõekarbile**. Paksukojalise jõekarbi kaitse tegevuskava eelnõu kohaselt on liik

planeeritaval kaitsealal asuvates Kasari ja Vigala jõgedes laialt levinud.

Kaitsealustest taimeliikidest tuleb Käntu-Kastja looduskaitseala kindlasti lugeda oluliseks kasvukohaks väga haruldaseks jäänud **aasnelgile**. 2009. a toimunud taimestiku inventuuri kohaselt asub planeeritaval kaitsealal kaks suurt aasnelgi populatsiooni ning mõlema suuruseks on 100-150 isendit. Aasnelk on lubjalembene liik ning talle sobivaid niidukooslusi leidub planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal mitmel pool. Piirkonna sobivust aasnelgi kasvukohana näitab ka see, et vahetult hoiuala piiri taga asub väga suur ja elujõuline aasnelgi populatsioon, kus kasvab ligi 10 tuhat generatiivset taime.

Ka **kärbesõie** jaoks on kavandatav Käntu-Kastja looduskaitseala oluline kasvuala. Tegemist on samuti lubjalembese liigiga, mis on tihti levinud soistel või niisketel niitudel ning taolisi elupaiku leidub kavandataval kaitsealal hulgaliselt. Eelpool viidatud taimestiku inventuuri raames leiti kaitsealalt kolm kärbesõie kasvukohta kokku umbes 60 isendiga.

Lisaks on planeeritav Käntu-Kastja looduskaitseala oluline kasvukoht ka **eesti soojumika** jaoks, mis kasvab kärbesõiega sarnastes elupaikades. 2009. aastal läbi viidud taimestiku inventuuri kohaselt leiti alalt kolm eesti soojumika kasvukohta. Kui ühes neist ei olnud soojumika esindatus väga märkimisväärne (leiti 17 isendit), siis teises oli taimi juba üle 100 ning kolmandas üle 2000.

Lisaks erinevatele haruldastele, ohustatud ja tüüpilistele kaitsealustele liikidele seisneb planeeritava Käntu-Kastja looduskaitseala väärtus ka siinses väärtuslikus koosluste süsteemis.

Üheks olulisemaks (poollooduslikuks) koosluseks on siin **luhaniidud**. Need on levinud kokku umbes 420 ha, kusjuures üle 75% luhaniitudest on hetkel ka hooldatud, Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava eelnõu kohaselt planeeritakse hooldatava ala pindala tõsta vähemalt 80%ni. Järjepideva hooldamise tulemusena on nendest niitudest umbes 130 ha väga kõrge ja umbes 218 ha kõrge esinduslikkusega. Vaid umbes 59 ha luhaniite on keskmise esinduslikkusega (veel tuntava kultuuristamise mõjuga) ja 13 ha madala esinduslikkusega (tugeva kultuuristamise mõjuga – võsastunud). Samas on Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava raames kavandatud ka neid niite jätkuvalt hooldada, mistõttu loodusliku arengu tagajärjel tõenäoliselt ajapikku kultuuristamise mõjud vähenevad ning seeläbi tõuseb ka nende koosluste looduskaitsealine väärtus.

Alal asuvad luhaniidud moodustavad keeruka kompleksi kaitseala läbivate **jõgede ja ojadega**. Neist suuremad on Kasari, millest kaitsealale jääb u 14 km, Vigala, jääb kaitsealale u 6 km ulatuses, ja Velise jõgi, millest kaitsealale jääb u 100 m.

Lisaks luhaniitudele leidub planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal veel mitmesuguseid niidukooslusi. Näiteks leidub seal umbes 3,5 ha **liigirikaid niite lubjavaesel mullal**. Kuigi need niidud on planeeritaval kaitsealal levinud üsna väikesel alal, on tegemist kõrge esinduslikkusega ja liigirikaste niitudega. Kavandataval kaitsealal asuvad sellesse tüüpi kuuluvad niidukooslused hetkel küll hoolduses pole, kuid Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava eelnõu kohaselt on need planeeritud taastada ja seejärel edaspidi regulaarselt hooldama hakata.

Loodaval kaitsealal leidub ka umbes 12 ha **puisniite**. Tegemist on umbes 11 ha ulatuses kõrge ja 1 ha ulatuses keskmise esinduslikkusega kooslustega, mida hetkel ei hooldata. Samas on ka kavandataval kaitsealal asuvad puisniidud planeeritud taastada ja edaspidi hooldada, mistõttu on vajalik nende jätkuv kaitsmine.

Lisaks eeltoodule leidub poollooduslikest kooslustest kavandataval kaitsealal ka umbes 37 ha **aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitusid**. Kuigi need kooslused on pigem madalama looduskaitse väärtusega, kui eespool nimetatud kooslused (umbes 22 ha keskmise ja 15 ha madala esinduslikkusega), on nad siiski piirkonnale iseloomulikud. Osa nendest kooslustest on juba praegu hoolduses ning ülejäänud plaanitakse taastada ja seejärel samuti hooldusesse võtta. Seega on tõenäoline, et järjepideva hooldamise tagajärjel lähiaastatel nende koosluste looduskaitse väärtus oluliselt suureneb.

Sookooslustest väärib enim esiletõstmist kõrge esinduslikkusega Käntu **raba** (umbes 359 ha). Kooslus on servaaladelt küll möödunud aegadel tugevasti kuivendatud, kuid nüüdseks on sealsed kraavid suures osas osaliselt kinni kasvanud või on koprad need täielikult sulgenud. Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava eelnõuga nähakse ette ka veel toimivate kraavide sulgemist, mistõttu võib eeldada, et tulevikus tõuseb Käntu raba looduskaitse väärtus veel kõrgemaks.

Peale eelmainitud sookooslustele leidub planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal ka umbes 2,4 ha **siirde- ja õõtsiksoid**. Kuigi see kooslus paikneb üsna väikesel alal, on tegemist kõrge esinduslikkusega kooslusega, mille looduskaitse väärtus on hinnatud väga kõrgeks. Lisaks on see soo osaks piirkonnas pesitseva kaljukotka elupaigast, mistõttu on väga oluline selle koosluse kaitsmine.

Liigirikkad madalsood on planeeritaval Käntu-Kastja looduskaitsealal levinud umbes 114 ha-l, sellest umbes 31 ha on väga kõrge, 47 ha kõrge, 33 ha keskmise ja 2 ha madala esinduslikkusega. Enamasti tuleneb koosluste madalam esinduslikkus kuivendusest tingitud võsastumisest, kuid Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava eelnõuga on ettenähtud nende koosluste veerežiimi taastamine, võsast puhastamine ning võimalusel ka järjepidev karjatamine, nende tegevuste tagajärjel suureneb ka seni madalama väärtusega madalsoode looduskaitse väärtus.

Väärtuslikest metsakooslustest leidub kaitsealal **vana loodusmetsa** kokku umbes 80 ha-l. Sellest umbes 26 ha metsa esinduslikkus on hinnatud kõrgeks. Lisaks võib väga väärtuslike metsade hulka lugeda veel umbes 3 ha vanu loodusmetsi. Nende metsade looduskaitse seisund hinnati 2009. a küll keskmiseks, kuid arvestades tolle aja oluliselt rangemaid metsaelupaigatüüpide inventeerimise nõudeid ning selle ala ohtraid esinduslikkuse elemente (rohkest lamapuitu ja puutüükaid, nõrk inimõju, 80-aastane lehtmets), võib eeldada, et selle ala looduskaitse väärtus on tänapäevaste nõuete järgi oluliselt kõrgem. Lisaks on Käntu-Kastja looduskaitsealal inventeeritud ka (2014. a) umbes 51 ha keskmise esinduslikkusega vanu loodusmetsi. Nende metsade esinduslikkust mõjutab kunagine üldine piirkonna kuivendamine ning vanad raiejäljed. Loodusliku arengu tagajärjel ning Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava eelnõuga ettenähtud veerežiimi taastamise tulemusena nende metsade esinduslikkus tulevikus kindlasti kasvab.

Käntu-Kastja looduskaitsealal leidub ka umbes 5 ha **vanu laialehiseid metsi**. Tegemist on väga kõrge looduskaitse väärtusega (metsakoosluste esinduslikkust 2009. a ei

hinnatud) metsadega ja seetõttu on igati põhjendatud nende kaitsmine.

Kõige ulatuslikumalt on väärtuslikest metsakooslustest levinud Käntu-Kastja looduskaitsealal **soostuvad ja soo-lehtmetsad** (umbes 430 ha). 2009. a toimunud metsaelupaigatüüpide inventuuri kohaselt leidub kaitsealal umbes 2 ha väga kõrge looduskaitsealase väärtusega soostuvaid ja soo-lehtmetsi (ka nende koosluste esinduslikkust 2009. a toimunud inventuuri raames ei hinnatud). 2015. a toimunud inventuuri raames tuvastati lisaks 21 ha väga kõrge esinduslikkuse ja looduskaitsealase väärtusega soostuvaid ja soo-lehtmetsi. 364 ha 2009. a inventeeritud soostuvatest ja soo-lehtmetsadest on kõrge looduskaitsealase väärtusega ning ülejäänud 43 ha keskmise looduskaitsealase väärtusega. Keskmise looduskaitsealase väärtusega metsade madalam seisundi hinnang on enamasti põhjustatud metsade suhtelisest noorusest ja kuivenduse mõjust. Samas, võttes arvesse tollaegseid oluliselt rangemaid metsaelupaigatüüpide inventeerimisejuhiseid, on üsna tõenäoline, et toona keskmise väärtusega metsakooslused on tänapäevaste nõuete järgi oluliselt kõrgema väärtusega.

Lisaks leidub Käntu-Kastja looduskaitsealal umbes 50 ha **siirdesoo- ja rabametsasid**, mille looduskaitsealine väärtus (ka selle koosluse esinduslikkust 2009. a ei hinnatud) on hinnatud kõrgeks ja seega on igati põhjendatud ka selle koosluse kaitsmine.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Looduskaitsealase § 27 kohaselt moodustatakse looduse säilitamiseks, kaitsmiseks, taastamiseks, uurimiseks ja tutvustamiseks looduskaitsealad. Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eesmärgiks planeeritakse seada mitmete taime- ja linnuliikide ja nende elupaikade ning alal esinevate erinevate koosluste kaitse. Kuna alal esinevad mitmed erinevad loodusväärtused, siis püsielupaiga moodustamine ei ole otstarbekas, kuna see moodustatakse peamiselt kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitseks. Ala jätkuv kaitsmine hoiualana ei ole samuti otstarbekas, kuna hoiualal on kohustuseks tagada kaitse-eesmärgiks seatud elupaikade ja kasvukohtade soodne seisund, kuid inventeeritud metsaelupaigatüübid esinevad Käntu-Kastja hoiualadel laiguti ning liikide esinemiskohad on Keskkonnaregistrisse kantud sageli punktobjektidena, kusjuures paljude liikide pesapaigad (sh rähnistel) on aastati erinevad ning Keskkonnaregister kajastab üksnes inventuuri toimumise aasta seis. Seega ei taga hoiuala kaitse-eesmärgiks Käntu-Kastja väärtusliku metsamassiivi kui tervikliku elupaiga ja ökosüsteemi kaitset. Hoiuala kaitse-eesmärgiks ei võimalda ka olemasolevate maaparandussüsteemide hooldustööde reguleerimist. Piirkonna liigniisked elupaigatüübid (eeskätt lamminiidud) on kunagi olnud tihedalt kraavitatud, kuid nüüdseks on kraavid tihti setteid täis. Kunagiste kraavide hooldamisel (sh settest puhastamisel) tuleb arvestada kuivenduste suhtes tundlike liigniiskete koosluste veerežiimi säilitamise vajadust.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, mõõdistatud maaüksused, kraavid). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1:10 000) ja maakatastri andmeid seisuga jaanuar 2015.

Valdav osa kavandatavast kaitsealast järgib senise Käntu-Kastja hoiuala ja Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga ning nendega kattuva Käntu-Kastja loodusala lahustüki välispiire. Sealjuures on piiri asukohta kehtiva põhikaardi järgi ajakohastatud, et see järgiks piiri senise asukoha vahetus läheduses olevaid looduses nähtavaid orientiire. Võrreldes kehtivate loodusobjektide pindaladega (kokku 3181,4 ha) suureneb kaitseala pindala 26,2 ha võrra 3207,6 ha-ni. Täpsemad kaitseala laiendamise põhjendused on toodud alljärgnevatel peatükkides.

Kaitseala välispiiriks on Kasari jõe vasakpoolne kallas alates Hansu-Kalda (34202:002:0363) maaüksuse kirdenurgast kuni Kruusiaugu-Tõrje teeni, seal juures jääb kaitsealalt välja seni kaitse all olnud 23,2 ha suurune ala Karemaa talu ümbruses, kuna sel alal ei ole seniste inventuuride raames olulisi loodusväärtusi tuvastatud. Sealt pöörab kaitseala välispiir loodesse ning kulgeb edasi paralleelselt Kruusiaugu-Tõrje teega (umbes 5 m kaugusel sellest, et võimaldada liigsete piiranguteta teeäärsete hooldamist), kuni teega ristuva kraavini Jõeserva (34202:002:0317) maaüksuse loodenurgas. Nii hõlmatakse kaitsealaga umbes 3,2 ha suurune senisest hoiualast välja jääv ala, kus on inventeeritud kõrge esinduslikkusega ja väga kõrge looduskaitsealase väärtusega lamminiidud.

Sealt edasi on kaitseala välispiiriks Kasari jõe vasak kallas kuni Saueaugu (42703:002:0602) maaüksuse kirdeservani, kus kaitseala piir pöörab kagusse ning jookseb mööda sama maaüksuse kirdeserva jõe paremale kaldale ning kulgeb seal jälle mööda kallast edela suunas kuni Tooma maaüksuseni (34202:002:0114). Kaitsealalt jäetakse välja seni hoiualasse kuuluvad väikesed niidulapid mõlemal pool Kasari jõge (kokku umbes 7,8 ha), kuna neil ei ole seniste inventuuride raames olulisi loodusväärtusi tuvastatud. Samuti jäetakse kaitse alt välja nimetatud alast u 1,1 km kirdesse jääv umbes 2,7 ha suurune hoiuala lahustükk, mis hõlmab suures ulatuses Sõela talu (42703:002:0520) õueala ning selle ümber olevad looduskaitsealalt väheväärtuslikke niidualasid, kus 2009. a toimunud inventuuri raames kaitset vajavaid kooslusi ei tuvastatud.

Alates Tooma maaüksusest kulgeb kaitseala välispiir mööda kraavide paremaid kaldaid kuni maaüksuseni Märjamaa metskond 61 (88401:001:0810), kusjuures kraavid koos 1 m laiuse puhveralaga jäävad kaitseala territooriumile, et tagada nende ääres olevate looduslike metsakoosluste veerežiimi säilimine. Edasi jookseb kaitseala välispiir umbes 500 m kuni maaüksust ida-lääne suunas läbiva kraavini ning kulgeb seal mööda metsakraave (ka siin jäävad kaitsealale kraavid koos 1 m laiuse puhvriga) Märjamaa metskond 61 maaüksuse kagunurka. Selles piirkonnas jäetakse kaitsealalt välja umbes 3,0 ha suurune ala eelnimetatud maaüksuse põhja- ja kirdeosas, kuna ka neil ei ole põhjalike inventuuride kohaselt olulisi loodusväärtusi tuvastatud.

Sealt edasi kulgeb kaitseala välispiir mööda maaüksuste idapiiri kuni Kirba-Rumba-Vana-Vigala maantee ja pöörab sealt edelasse ning jookseb seal mööda maantee maaüksuse põhjaserva kuni Velise jõeni. Kaitsealalt jääb välja üle maantee kagupoole jääv seni hoiuala koosseisu kuuluv umbes 11,5 ha suurune maa-ala, kus samuti inventuuride kohaselt kaitsealuseid liike ei esine, alal inventeeritud aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niit (6510) on väga tugeva kultuuristamise mõju tõttu kesise looduskaitsealase väärtusega (D esinduslikkus ja üldine looduskaitsealine väärtus). Nimetatud ala eraldab ülejäänud kaitsealast ka kõrge nõlvaga tee, mistõttu see ei

moodusta ülejäänud alaga ühtset tervikut.

Edasi on kaitseala välispiiriks jõe parem kallas kuni Metskurvitsa (45203:003:0165) maaüksuseni, kus kaitseala välispiir pöördub põhja ja kulgeb alates sealt mööda kraavide paremaid kaldaid kuni Metsise (45203:003:0049) maaüksuse põhjanurka. Siinjuhul jäävad kraavid koos 1 m puhvriga kaitsealast välja, kuna nende toimimine on vajalik kaitseala kõrvale jäävate põllumaade tarbeks.

Sealt kulgeb kaitseala välispiir Metsise maaüksuse ida poolse välispiiri kulgemise suunas u 160 m loodesse kuni maaüksuseni Kullamaa metskond 49 (34202:002:0304). Edasi suundub kaitseala välispiir mööda maaüksuse lõunapiire u 800 m läände kuni punktini koordinaatidega 24°2'9'' ja 58°44'46'' ning pöörab seal põhja kulgedes u 400 m kuni jõuab Laiküla turbatoomisala kagunurka. Edasi jookseb kaitseala välispiir mööda turbatoomisala servas olevaid kraave kuni jõuab maaüksuseni Kullamaa metskond 4 (34202:002:0130), sealjuures on kraavid koos 1 m laiuse puhvriga jäetud kaitsealast välja, kuna need on vajalikud kõrval asuva turbatoomisala toimimiseks. Siin piirkonnas liidetakse kaitsealaga Üdruma kaljukotka püsielupaik ning seda ümbritsev u 48,5 ha suurune ala ümber püsielupaiga. Selle ala liitmise otstarbekus on eeskätt tingitud vajadusest tagada tõhusam Üdruma kaljukotka püsielupaigas pesitseva kaljukotka kaitse. Kaljukotka pesapaika ümbritsev 500 m raadiune sihtkaitsevööndi ring küll kaitseb kotka pesapaika mõningate häiringute eest (otsene pesapaiga hävimine nt raie käigus või häirimine pesitsusperioodil), kuid osade andmete kohaselt (nt Kontaken jt, 2004) on kaljukotka tundlik tsoon hoopis laiem, kui looduskaitseadusest tulenev esmane tsoon ning ulatub kuni 700 m kaugusele ümber pesapaiga. Lisaks on kaljukotka kodupiirkond (pesitsuspaik ja peamine toitumisala) oluliselt suurem kui esmane kaitsetsoon ümber pesa ja hõlmab 5 km raadiuses ümber pesa jäävaid looduslikke ja poollooduslikke kooslusi. See ala on kaljukotka püsima jäämiseks jaoks väga oluline ja seetõttu liidetakse kaitsealaga võimalikult suur veel looduslikuna säilinud ala ümber pesapuu (pesapuust 850-1300 m raadiuses). Kaitsealaga ei liideta püsielupaiga kõrval olevat juba kaevandatavat turbamaardlat.

Edasi jookseb kaitseala välispiir umbes 1,2 km mööda maaüksuse Kullamaa metskond 4 piiri kuni maaüksusega lõikuvate kraavideni. Seal pöörab kaitseala välispiir koos esimese ristuva kraaviga selle kulgemise suunda kirdesse ning jookseb mööda kraavi põhjakallast kuni kraavi lõppu. Edasi kulgeb kaitseala välispiir mõttelise sirgena maaüksuse Kullamaa 54 nurka (koordinaatidega 24°2'37'' ja 58°46'17''). Seejärel on välispiiriks nimetatud maaüksuse piir kuni Pärni maaüksuse (34201:001:0353) välispiiri vahetus läheduses olevate kraavideni. Seal kulgeb kaitseala välispiir mööda nimetatud kraavide lõunakaldaid ning Pärni maaüksuse kirdeosas mööda nimetatud maaüksuse välispiiri kuni jõuab uuesti Kullamaa metskond 4 maaüksuseni, kusjuures kraavid koos 1 m laiuse puhver alaga jäetakse kaitsealalt välja, kuna need on vajalikud Pärni maaüksusel asuva hoonestatud õueala tarbeks.

Seejärel on kaitseala välispiiriks maaüksuse Kullamaa metskond 4 idapiir kuni sellele oleva punktini koordinaatidega 24°2'34'' ja 58°47'18''. Sealt pöörab välispiir itta ning suundub maaüksuse katastritunnusega 34202:002:0302 edelanurka ja edasi mööda nimetatud maaüksuse lõunaserva kuni sellele oleva punktini koordinaatidega 24°3'3'' ja 58°47'22''. Edasi suundub välispiir põhja kuni sama maaüksuse põhjapiiril oleva punktini koordinaatidega 24°3'3'' ja 58°47'24''. Sealt edasi kulgeb kaitseala välispiir mööda mõttelisi sirgeid kuni nimetatud maaüksuse idapool asuva põhjapiiril oleva

punktini koordinaatidega 24°3'53'' ja 58°47'22'', läbides sealjuures järgmisi punkte koordinaatidega 24°3'30'' ja 58°47'33'', 24°3'28'' ja 58°47'40'', 24°3'33'' ja 58°47'44'' ning maaüksuse Kopli (34202:002:0183) läänepoolseimat nurgapunkti. Siis jookseb kaitseala välispiir mööda maaüksuse tunnusega 34202:002:0302 põhjapiiri kuni selle idapiiriks oleva Üdruma kraavini. Selles piirkonnas liidetakse kaitsealale juurde umbes 21,7 ha suurune ala, kus asuvad väga kõrge esinduslikkuse ja looduskaitse väärtusega liigirikkad madalsood, mis on ühtlasi kasvukohaks III kaitsekategooria käpalisele harilik käöraamat (*Gymnadenia conopsea*).

Sealt kulgeb kaitseala välispiir mööda kraavi paremat kallast kuni Toonväli maaüksuse (34202:002:0710) lõunaosas paikneva ristuva kraavini. Sealt suundub kaitseala välispiir mööda nimetatud kraavi põhjakallast kuni maaüksuseni tunnusega 34202:002:0018 ning sealt edasi mööda maaüksuse lõunapiiri kuni Üdruma-Laastre teeni. Kraavid koos 1 m laiuse puhveralaga on arvatud kaitsealasse, kuna veerežiimi muutuste suhtes tundlikud madalsood on vahetult kraavi mõjualas. Selles piirkonnas jääb kaitsealalt välja umbes 15,2 ha suurune seni hoiualale jääv maa-ala. Seal asub küll 2012. a toimunud inventuuri kohaselt väike (u 0,5 ha suurune) pool-looduslik kooslus niiskuslembesed kõrgrohustud (6430), kuid tegemist on keskmise looduskaitse väärtusega (C esinduslikkus ja üldine looduskaitse väärtus) kooslusega, mida eraldab teistest pool-looduslikest kooslustest üle 150 m laiune metsariba. Seega on tegemist väga raskesti hooldatava alaga ja selle taastamist-hooldamist ei ole kavandatud ka Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava eelnõuga. Lisaks on niiskuslembeste kõrgrohustute määramise eesmärgiks üldjuhul moodustada puhvertsoon ümber väärtuslikuma elupaigatüübi ning iseseisvat väärtust kooslus ei omagi (ref Paal, 2004). Kõne all oleva koosluse ümber on aga ainult noored hall-lepikud, mistõttu see kooslus ei oma väärtust ka väärtuslikuma ala puhvrina.

Sealt kulgeb kaitseala välispiir mööda Üdruma-Laastre tee maaüksust põhja poole kuni Metsaleisi (34202:002:0019) maaüksuse edelanurka ning suundub sealt edasi mööda sama maaüksuse välispiiri kuni jõuab maaüksuse põhjanurka, kust kaitseala välispiir jookseb mõttelise sirgena Leheserva (34202:002:0314) maaüksuse põhjaserva (punkti koordinaatidega 25°5'2'' ja 58°47'49''). Siis suundub kaitseala välispiir mööda sama maaüksuse põhjaserva kuni selle idakülge läbiva elektriliinini ning pöörab paralleelselt elektriliiniga lõunasse, kusjuures elektriliin koos 10 m laiuse puhvriga (liini teenindusmaa) jäävad kaitsealast välja, ning suundub piki Leheserva maaüksuse lõunapiiri edelasse punktini koordinaatidega 24°5'39'' ja 58°47'42''. Kaitsealalt jääb välja senisel hoiualal asuv Leheserva maaüksuse lääneosa (u 13,2 ha), kuna seal ei ole hiljutiste inventuuride kohaselt tuvastatud olulisi loodusväärtusi.

Eelnevalt mainitud punktist suundub kaitseala välispiir mõttelise sirgena lõunasse kuni maaüksuse Kullamaa metskond 199 (34202:002:0348) põhjapiiril oleva punktini koordinaatidega 24°5'44' ja 58°47'31''. Sealt kulgeb kaitseala välispiir maaüksuste piire pidi Öeruma ojani ning suundub mööda oja idakallast edelasse kuni Üdruma-Laastre teeni. Edasi kulgeb kaitseala välispiir mööda Üdruma-Laastre tee maaüksuse lääneserva kuni Hansu-Kalda (34202:002:0363) maaüksuseni, jättes tee selles osas kaitsealalt välja.

Ülaltoodud peatükkides on kajastatud suuremad kaitstava ala pindalas toimuvad muutused, mille käigus arvatakse kaitse alt välja u 60,7 ha suurune ala, kus olulisi kaitseväärtusi tuvastusi leitud ei ole. Samas liidetakse kaitsealaga u 73,4 ha seni kaitse

alt väljas olnud ala, kus on inventeeritud olulised kaitset vajavad väärtused.

Kavandatavates piirides on kaitseala u 3207,6 ha suurune, sellest 2475,0 ha on kavandatud sihtkaitsevööndisse ning 732,6 ha piiranguvööndisse. Planeeritavast kaitsealast 892,1 ha moodustab eraomandis olev maa, 1,2 ha moodustab munitsipaalomandis olev maa, ülejäänud 2265,4 ha on riigi omandis maa ning 48,9 ha jätkuvalt riigiomandis olev maa.

Senised Üdruma suur-konnakotka ja kaljukotka püsielupaigad (kogupindala u 199,6 ha) kuuluvad täies ulatuses sihtkaitsevööndisse ning on ka edaspidi sihtkaitsevööndisse planeeritud. Sealjuures u 19,5 ha sellest alast kuulub eraomandisse, 0,4 ha munitsipaalomandisse ning 179,7 ha riigi- ja jätkuvalt riigi omandisse.

Senine Käntu-Kastja hoiuala, millest loodavale kaitsealale jääb u 2875,8 ha, on u 2166,8 ha ulatuses planeeritud sihtkaitsevööndisse ning 709,0 ha ulatuses piiranguvööndisse. Sihtkaitsevööndisse jäävast maa-alast u 736,4 ha kuulub eraomandisse ning 1430,4 riigi- ja jätkuvalt riigiomandisse. Piiranguvööndisse jäävast alast kuulub u 121,3 ha eraomandisse, u 0,9 ha munitsipaalomandisse ning u 586,8 ha riigi- ja jätkuvalt riigi omandisse.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb Käntu-Kastja looduskaitseala tulenevalt kaitse-eesmärgist, kaitsekorra eripärast ja majandustegevuse piiramise astmest kolmes sihtkaitsevööndis (Keskküla raba, Käntu ja Üdruma) ja ühest piiranguvööndist (Käntu-Kastja).

Sihtkaitsevööndite eesmärk on looduslike ja poollooduslike koosluste ning kaitstavate liikide elupaikade säilitamine. Elupaikade säilitamise kaudu hoitakse tüüpilist maastikuilmet ja kaitstakse kogu looduse mitmekesisust. Sihtkaitsevöönditesse on arvatud kõrgeima looduskaitse väärtusega piirkonnad, kus esinevad I ja II kaitsekategooria ning linnudirektiivi I lisa liigid ning väärtuslikud loodusdirektiivi elupaigatüübid.

Üdruma sihtkaitsevöönd (137,9 ha) koosneb kahest lahustükist, neist üks asub senise Üdruma suur-konnakotka püsielupaiga piirides. Teine lahustükk on moodustatud senisest Üdruma suur-konnakotka ringikujulisest püsielupaigast, selle moodustab senisesse püsielupaika jääv mets, mida eraldab kõrvalolevatest aladest metsas olevad kraavid (kraavid koos 1 m laiuse puhvriga jäävad samuti Üdruma sihtkaitsevööndisse) ning idapoolt Vaikna peakraav.

Suurim sihtkaitsevöönditest on **Käntu sihtkaitsevöönd** (2232,6 ha), mis koosneb kolmest lahustükist. Väikseim lahustükk asub kaitseala põhjaosas ja jääb ühe maaüksuse – Leheserva, piiresse. Seal on sihtkaitsevööndisse hõlmatud väga kõrge (A) esinduslikkusega soostuv ja soo-lehtmets, lisaks on sellesse sihtkaitsevööndisse piiritletud keskmise esinduslikkusega (eeskätt suhtelise nooruse tõttu), kuid kõrge (B) üldise looduskaitse väärtusega soostuv ja soo-lehtmets, mis edaspidi loodusliku arengu tagajärjel kindlasti kõrgema esinduslikkuse saavutab. Lahustükki eraldab sellest lõunasse jäävast Üdruma sihtkaitsevööndist Leheserva maaüksuse lõunapiir.

Teine lahustükk asub kaitseala keskosas. Seal on sihtkaitsevööndisse piiritletud kõrge looduskaitse väärtusega puisniit ning valgeselg-kirjurähni elupaik. Lisaks jääb

sellele Käntu sihtkaitsevööndi lahustükile keskmise esinduslikkusega aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niit. Lahustükki eraldab ümbritsevatest piiranguvööndi osadest idapoolt Üdruma-Laastre tee, lõunast Vaikna peakraav, edelas on piiriks Üdruma sihtkaitsevööndi välispiir, lääne pool on lahustüki välispiiriks metsakraavid (kraavid koos 1 m laiuse puhvriga jäävad samuti sihtkaitsevööndisse) ning põhjas maaüksuse tunnusega 34202:002:0663 põhjapiir.

Käntu sihtkaitsevööndi suurim lahustükk hõlmab Käntu raba koos selle ümber olevate väärtuslike soostuvate ja soo-lehtmetsadega ning vanade loodusmetsadega, samuti kaitseala läbivaid jõgesid ning nende ümber olevaid väärtuslikke niidukooslusi. Lisaks hõlmab see sihtkaitsevööndi lahustükk endise Keskküla raba idaservas asuvaid väärtuslikke niiskeid (laialahiseid) lehtmetsi, samuti suurel hulgal erinevate kaitsealuste liikide elupaiku ja kasvukohti. Raba põhja- ja kaguosas asuvatest vähemväärtuslikest metsadest eraldavad sihtkaitsevööndit metsakraavid, kusjuures kraavid koos 1 m laiuse puhvriga jäävad samuti sihtkaitsevööndisse, et tagada sealsete väärtuslike niiskete metsakoosluste veerežiimi säilimine. Kaitseala loodeosas eraldab sihtkaitsevööndisse jäävaid väärtuslikke lamminiidukooslusi põhja poole jäävatest madala väärtusega aladest alates Kullamaa metskond 188 (45203:003:0160) maaüksuse lääneosas olevast kraavist kuni Laastre (34202:002:0364) maaüksuseni Kasari jõgi, sealt edasi kuni kaitseala välispiirini kulgeb sihtkaitsevöönd mööda Hansu-Kalda maaüksuse (34202:002:0363) põhjaosas olevate kraavide otsi ning elektriliini (liin koos 10 m laiuse teenindusalaga jääb piiranguvööndisse). Teisel pool Kasari jõge kulgeb Käntu sihtkaitsevööndi piir mööda kraavide pervesid alates eelnevalt nimetatud Kullamaa metskond 188 maaüksuse lääneosas asuvatest kraavidest kuni Hii (34202:002:0135) maaüksuseni (kraavid koos 1 m laiuse puhvriga jäävad sihtkaitsevööndisse). Alates Hii maaüksusest kulgeb sihtkaitsevööndi piir mööda maaüksuste katastripiire kuni Kullamaa metskond 198 (34202:002:0337) maaüksuseni. Sellest põhjapoolse jääb sellesse Käntu sihtkaitsevööndi lahustükki üks väärtuslike soostuvate ja soo-lehtmetsade massiiv, mida eraldab ümbritsevatest piiranguvööndisse kuuluvatest vähemväärtuslikest metsadest ida poolt maaüksuse välispiir, põhjast väärtuslike metsade ääres olev kraav (kraav koos 1 m laiuse puhveralaga jääb samuti sihtkaitsevööndisse) ning läänest maaüksuse kõrval paiknev teekraav (kraav koos 1 m laiuse puhveralaga jääb piiranguvööndisse, kuna kraavi toimimine on vajalik tee korrashoiu huvides).

Käntu piiranguvöönd (757,2 ha) hõlmab majanduslikult kasutatavaid alasid, kus on hoonestus ja muud rajatised, põllumaad, välja kujunemata ja looduskaitse seisukohalt vähem väärtuslikud elupaigad, mis siiski on olulised koosluste ja kogu ala tervikliku kaitse tagamiseks. Piiranguvöönd toimib ka sihtkaitsevööndi puhveralana. Muuhulgas on piiranguvööndisse jäänud ka kaitseala loodeosas asuvad kohati kõrge ja väga kõrge väärtusega niisked niidukooslused. Neid alasid eraldab ülejäänud väärtuslikest aladest kohati kuni 900 m laiune peamiselt halli lepa enamusega mets, mis looduskaitseks on väheväärtuslik. Lisaks ei leidu nende koosluste ligidal kuivenduskraave ning uute kraavide rajamise välistab ka planeeritav kaitsekord, seega on peamised kooslustele mõjuvad ohutegurid ka piiranguvööndi kaitsekorraga tagatud.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra välja töötamisel on arvestatud kaitsealal esinevaid loodusväärtusi ning kaitseala tsoneringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamust. Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagavad kaitsealal esinevate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning oleksid proportsionaalsed saavutatavale efektile. Leebem kaitsereežiim seaks ohtu kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamise ja kaitseväärtuste säilimise.

Haudelinnustiku kohta pärinevad andmed 2009. a toimunud inventuurist (ekspertidid Renno Nellis, Triin Paakspuu, Marju Pajumets, Ülo Väli, Tarvo Valker, Hannes Pehlak, Mihkel Jürgens, Olavi Vainu, Gunnar Sein). Metsakoosluste kohta pärinevad andmed 2009., 2012. ja 2015. a toimunud metsaelupaigatüüpide inventuuridest (ekspertidid Taimo Törnpu, Renno Nellis, Anni Kurisman, Tõnis Ruber, Helle Rennu, Kadi Lehtpuu). Pool-looduslike koosluste ja kaitsealuste taimeliikide kohta pärinevad andmed 2009. a toimunud inventuurist (ekspertidid Vivika Meltsov, Kaili Kattai, Meeli Mesipuu, Thea Kull, Karin Kaljurand, Mare Leis). Madalsoode kohta pärinevad kõige uuemad andmed eelnevalt viidatud pool-looduslike koosluste inventuurist, kui kaardistati ka kõik senisele Käntu-Kastja hoiualale jäävad liigirikkad madalsood. Rabade, sh rikutud, kuid taastumisvõimeliste rabade, kohta pärinevad andmed 1997. a (ekspertidid Toomas Kukk, Leho Luigijõe) ning siirdesoodu kohta 2012. a (ekspert Eerik Leibak).

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kavandatud kaitseala jagatud kolme sihtkaitsevööndisse (Keskküla raba, Käntu ja Üdruma) ning ühte piiranguvööndisse (Käntu).

Seniste kaitseala piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks muudetakse käesoleva määrusega Vabariigi Valitsuse 28. veebruari 2006. a määrust nr 59 „Hoiualade kaitse alla võtmine Lääne maakonnas“ ja tunnistatakse seal kehtetuks paragrahv 1 lõike 1 punkt 16 ja määruse lisas esitatud Käntu-Kastja kaart. Lisaks muudetakse Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määrust nr 175 „Hoiualade kaitse alla võtmine Rapla maakonnas“ ja tunnistatakse seal kehtetuks paragrahv 1 lõike 1 punkt 10 ja määruse lisas esitatud Käntu-Kastja kaart.

Kaitse-eeskirja eelnõuga ei reguleerita pilliroo ega adru varumist, kuna adru kaitsealal ei kasva ning pilliroogu ei kasva seal sellisel hulgal, et selle varumist eraldi reguleerida tuleks.

2.5.2 Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kaitsealal on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud Keskküla raba sihtkaitsevööndis kaljukotka pesitsusajal 15. veebruarist 31. juulini ning Üdruma sihtkaitsevööndis suur-konnakotka pesitsusajal 15.märtsist 31. augustini. Mõlema liigi puhul on häirimine pesitsusperioodil väga oluline ohutegur ning haudumise kõige tundlikumas faasis piisab pesitsuse nurjamiseks ühestainsast ettevaatamatust käigust pesa lähedusse. (Kontkanen jt, 2004)

Telkimine ja lõkketegemine on kaitsealal lubatud kohtades, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud, ning õuemaal kinnisasja omaniku loal. Telkimine ja lõkketegemine selleks ette valmistamata ja tähistamata kohtades on lubatud valitseja nõusolekul ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud

tegevustel. Lisaks on telkimine ja lõkketegemine lubatud järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevustel. Reguleerimata telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise, kuna suureneb negatiivne mõju kooslustele (tallamine, prahistamine, koosluste paigutine hävitamine, puude raie või lamapuidu kasutamine lõkke tegemise eesmärgil jne) ja kaitsealuste liikide elupaikadele. Telkimine ja lõkketegemine õuemaal selleks ettevalmistamata kohas on lubatud, kuna seal ei kahjusta nimetatud tegevused kaitse eesmärkide saavutamist. Ettevalmistamata kohtades võib lõket teha nt koosluste hooldustöödel, raiejäätmete või heina põletamisel.

Kaitsealal on lubatud mootoriga sõidukiga sõitmine teedel. Mootoriga sõidukiga sõitmine on lubatud teedel ja radadel. Sõidukiga sõitmine väljaspool nimetatud teid ning maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitse-eeskirjaga lubatud ning vajalikel töödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud töödel, metsa- ja põllumajandustöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval seire- ja teadustegevusel ning liinirajatiste hooldustöödel. Sõidukiga sõitmise piirangud on kehtestatud selleks, et vältida kaitsealuste elupaigatüüpide pinnasekahjustusi, samuti kaitsealuste taimeliikide kasvukohtade kahjustumist, kuna mitmel pool kaitsealal on tegemist õrna või pehme pinnasega kooslustega.

Kaitseala vetel on lubatud ujuv vahendiga liikumine ning kalapüük. Samuti on kaitsealal lubatud jahipidamine, kusjuures jahipidamisel tuleb arvestada ka kaitse-eeskirja §-s 12 sätestatud liikumiskiirangutega. Käntu sihtkaitsevööndis, kus asuvad väike-konnakotka pesapaigad, liikumiskiiranguid ei ole, kuid seal ei ole ka jahipidamiseks vajalik kiirangute seadmine. Väike-konnakotka tegevuskava kohaselt kestab väike-konnakotka pesitsusperiood 15. märtsist 31. augustini (sel ajal on looduskaitse seaduse kohaselt keelatud liigi püsielupaiga sihtkaitsevööndites liikumine). Häirimine on tegevuskava kohaselt väga oluline ohutegur eriti liigi pesitsuse algusfaasis aprillist mai lõpuni, kuna siis on linnud kõige tundlikumad. Käntu sihtkaitsevööndis on jahieeskirja kohaselt potentsiaalseteks ohuteguriteks metskitse soku jaht (lubatud on varitsus- või hiilimis- või peibutusjaht), kuna seda võib pidada alates 1. juunist kuni 31. detsembrini, ning metssea varitsus- või hiilimisjaht, mida on lubatud pidada aasta läbi (ajujaht, jaht jahikoeraga ning põrsastega emise varitsus- või hiilimisjaht on lubatud 1. oktoobrist jahiaasta lõpuni ning). Samas on sokujahi ajaks kõige tundlikum kotkaste (ja ka teiste linnuliikide) pesitsusaeg läbi ning üksikud häiringud metssea jahil eeldatavasti nii suur häiring ei ole, et see oluliselt lindude pesitsusedukust mõjutaks. Seetõttu täiendavaid ajalisi piiranguid kaitsealal jahipidamisele ei seata. Teistele jahiulukitele võib alal jahieeskirja kohaselt jahti pidada väljaspool peamist lindude pesitsusperioodi.

2.5.3. Vajalik tegevus

Poollooduslike koosluste esinemisaladel on nende ilme ja liigilise koosseisu säilitamiseks vajalik niitmine ja niite koristamine, loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine või raadamine. Poollooduslike koosluste hooldamine on vajalik tegevus, kuna hooldamata kooslused (erinevad niidutüübid) võsastuvad või kasvavad täis pilliroogu ning poollooduslike kooslusi hooldamata pole võimalik tagada kaitse-eesmärgiks nimetatud elupaigatüüpide soodsat seisundit. Vastavalt looduskaitse seadusele on kinnisasja valdajal õigus poolloodusliku koosluse säilimiseks vajaliku töö tegemiseks taotleda poolloodusliku koosluse hooldamise toetust vastavalt põllumajandusministri 8. juuli 2010 määrusele nr 19 „Poolloodusliku

koosluse hooldamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord aastateks 2007–2013“. Kaitsealal on Keskkonnaregistrisse kantud umbes 650 ha erinevaid poollooduslikke kooslusi, sh 12 ha puisniite. Tegevuste mahud on kavandatud 2015. aastal valmiva Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskavaga. Kuna erinevad poollooduslikud kooslused on senise Käntu-Kastja hoiuala ja tulevase kaitseala kaitse-eesmärgiks, siis on nende hooldamine ja taastamine I ja II prioriteediga tegevus.

Lisaks on sookoosluste taastamiseks vajalik valitud kraavide alaline või ajutine sulgemine. Kraavide sulgemise vajadus määratakse kaitsekorralduskavaga. Tegevus on vajalik, et taastada sookoosluste veerežiim ja seeläbi tagada nende soodsa seisundi säilimine.

2.5.4. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Planeeritud tegevuste ühtivus kaitseala kaitse eesmärkidega sõltub konkreetsetest tingimustest ning vajab igakordset kaalutusotsust. Seetõttu on vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1 mitmed tegevused lubatud vaid kaitseala valitseja nõusolekul. Ilma kaitseala valitseja nõusolekuta ei või muuta katastriüksuse kõlvikute piire ega kõlviku sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lisasöötajahiulukeid, anda nõusolekut väikeehitise, sh lautri või paadisilla ehitamiseks, anda projekterimistingimusi või ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas. Keskkonnaministeeriumil või Keskkonnaametil kui keskkonnamõju hindamise järelevalvajal on õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus ei kahjusta loodusväärtusi, saavutades looduskaitse ja arendushuvide ühitamise.

2.5.5. Sihtkaitsevöönd

2.5.5.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa- või veela seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilimiseks. Kaitsealal on kaks sihtkaitsevööndit.

Üdruma sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitsealuse ja ohustatud liigi (suur-konnakotka) ja tema elupaikade kaitse, samuti metsaelupaikade soodsa seisundi säilitamine.

Käntu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme ning niidu-, metsa-, soo- ja jõelupaikade soodsa seisundi säilitamine, samuti kaitsealuste liikide elupaikade kaitse. Sihtkaitsevöönd on moodustatud seda läbivate jõgede – Kasari, Vigala ja Velise, samuti mitmesuguste niidukoosluste nagu kuivad niidud lubjarikkal mullal, niiskuslembesed kõrgrohustud, lamminiidud, aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud ja puisniidud kaitseks. Lisaks kaitstakse seal esinevaid soo- (rabad ja rikutud, kuid taastumisvõimelised rabad) ja metsakooslusi (vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad). Peale loodusdirektiivi elupaigatüüpide kaitstakse Käntu sihtkaitsevööndis I kaitsekategooriasse kuuluvat kotkaliiki väike-konnakotkas, samuti II kaitsekategooria linnuliike kanakull, jäälind, valgeselg-kirjurähn, rohunepp, laanerähn ja metsis, ning III kaitsekategooria linnuliike rukkirääk, väike-kärbsenäpp, sookurg ja teder ning nende elupaiku.

2.5.5.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistatud ja tähistatud kohas ja rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata ja tähistamata kohtades on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Kõrge väärtusega elupaikade seisundi säilitamiseks on oluline, et suurt lokaalset mõju omada võiv tegevus, nagu rahvaüritus, toimuks vaid selleks ette nähtud kohas. Erandeid võib kaitseala valitseja lubada oma kaalutusotsusega, suunates rahvast vähem tallamis- ja häirimistundlikes piirkondadesse ning välistades kaitstavaid liike või elupaigatüüpe kahjustavaid üritusi. Rahvaürituste korraldamine väljaspool selleks ettevalmistatud kohta pole üldjuhul lubatud, et vältida juhuslikes kohtades elustiku häirimist. Ettevalmistatud kohtade vajadus ilmnes ka Käntu-Kastja hoiuala kaitsekorralduskava koostamise käigus ning seetõttu on nimetatud kaitsekorralduskava abil kavandatud populaarsematesse kohtadesse, kus inimeste viibimine kaitstava ala väärtusi ei ohusta, rajada vastav külastustaristu. Külastustaristu rajamise täpsemad asjaolud selgitatakse välja kaitsekorralduskava edasise menetluse käigus.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja vooluveekogude loodusliku veerežiimi taastamine. Vooluveekogude veerežiimi taastamise all peetakse silmas vanade jõesonnide puhastamist ja voolutakistuste (praht, setted jms) eemaldamist jõgedest, samuti liigniisketel aladel endise veerežiimi taastamist kraavide alalise või ajutise sulgemisega. Need on tegevused, mis on vajalikud elupaikade seisundi parandamiseks ja liigilise mitmekesisuse suurendamiseks ning mille tegemist kaitseala valitseja saab vastavalt vajadusele suunata.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud looduslike ja poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalikud hooldus- ja taastamistööd, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus seada tingimusi raie tehnoloogia, aja, puidu kokku- ja väljaveo ning

puistu koosseisu ja täiuse suhtes. Koosluse kujundamisena võib kaitseala valitseja sihtkaitsevööndis lubada näiteks kujundusraiet üksikute puude väljaraiumise teel või häilude raiumist metsakoosluste mitmekesisuse taastamiseks, samuti metsa- ja võsaraiet vaadete avamiseks ning maastikuilme säilitamise ja taastamise eesmärgil. Kaitsealal olevates puistutes võib lubada liigilise mitmekesisuse kujundamist ja metsade bioloogilise mitmekesisuse suurendamist. Olenevalt koosluste iseloomust ja kaitse eesmärkidest võib välja raiuda kiirekasvulisi keskealisi ja nooremaid puid, et anda valgust vanadele puudele ning laialehiste puude järelkasvule. Raietingimuste seadmisel tuleb arvestada, et raiutaval alal ei häiritaks vara- ega hilispesitsejaid (kakulised, rähnised, kotkad jt), mistõttu kaitseala valitseja võib sõltuvalt elustiku liigilisest koosseisust seada raieajale ajalisi piiranguid. Raie tehnoloogia, aja ja puistu koosseisu nõuete kooskõlastamine kaitseala valitseja poolt tagab kontrolli elupaikade soodsa seisundi säilitamise üle. Poollooduslike koosluste kujundamine hõlmab ka metssigade tegutsemisjälgede silumist.

Lisaks on sihtkaitsevööndis kaitseala valitseja nõusolekul lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd. Lubatud tööde hulka kuuluvad olemasolevate hoonete, teede, külastustaristu ja muude ehitiste hooldustööd. Peale eeltoodu on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevused kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ja taastamiseks, näiteks kahepaiksetele sigimisveekogude rajamiseks.

2.5.5.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse eeskirjas sätestatud erisustega keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine ning uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitseala tarbeks. Kaitseala tarbeks on lubatud ehitada ka ehituskeeluvööndisse. Uute ehitiste püstitamine on sihtkaitsevööndis keelatud, et vältida seal paiknevate väärtuslike koosluste ning kaitsealuste liikide elupaikade kahjustumist. Kuid kaitseala valitseja nõusolekul tootmisotstarbeta ehitiste püstitamine võimaldab näiteks niitmistehnikaga niidule pääsu tagamiseks teede ja ülepääsude, sh jõgedest ülepääsude, külastustaristu ning heinaküünide ja muu sellise rajamist. Ehituskeeluvööndisse võib olla vajalik ehitada lisaks sildadele näiteks linnuvaatlustorne ja muid matkarajatisi. Kaitseala tarbeks ehitiste püstitamisel ehituskeeluvööndisse ei ole vajalik ehituskeeluvööndi vähendamine. Kaitseala tarbeks ehituskeeluvööndisse (kaitseala läbivatel jõgedel on ehituskeeluvöönd 50 m laiune), ehitamist võimaldab looduskaitseaduse § 38 lõige 7, mis reguleerib ehituskeeluvööndi korra erisusi.

Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärgiks ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevused. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevusi, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Lisaks eeltoodule on keelatud inimeste viibimine Käntu sihtkaitsevööndis metsaeraldistel MM343 ja MM351 15. veebruarist 31. juulini ning Üdruma sihtkaitsevööndis 15. märtsist 31. augustini, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Põhjendused liikumispiirangute seadmise kohta on toodud peatükis 2.5.2.

2.5.6. Piiranguvöönd

2.5.6.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala majanduslikult kasutatav osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse ja kus majandustegevuses tuleb arvestada looduskaitsealade ning Käntu-Kastja looduskaitseala kaitse-eeskirjas kehtestatud piirangutega.

Kaitsealal on Käntu piiranguvöönd. Selle kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine. Piiranguvööndi eesmärk on olla puhervööndiks kaitseala tundlikumate väärtuste (kaitsealuste liikide elupaigad ja kasvukohad ning kõrge väärtusega loodusdirektiivi elupaigatüübid) ning majandusmetsade jt majanduslikult kasutatavate alade vahel (sh ka nt kaitseala läänepiiri taha jääv turbakaevandus). Piiranguvööndisse jäävad valdavalt vähemväärtuslikud metsad (noored, tugeva kuivendussõjuga või raiejälgedega vms). Lisaks jäävad piiranguvööndisse enamasti keskmise või madala väärtusega (esinduslikkusega) niidukooslused, mis asuvad kaugel suurtest niidukompleksidest (vt ka lk 17).

2.5.6.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi, mis on määratud §-des 6 ja 16. Lisaks on piiranguvööndis lubatud rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohtades, kusjuures väljaspool õuemaad on rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Paljud kaitseväärtused asuvad piiranguvööndis, kuna nende fragmentaarse paiknemise tõttu ei ole võimalik neid tsoneerida sihtkaitsevööndisse. Üle 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine väljaspool õuemaad on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, et kaitseala valitsejal oleks võimalik suunata ürituse toimumist, nii et see ei kahjustaks kaitseala kaitseväärtusi. Rahvaürituste korraldamisele õuemaal ei ole osalejate arvule seatud piiranguid, kuna seal ei paikne olulisi loodusväärtusi ning nimetatud tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse eesmärkide saavutamist.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud uuendusraie, turberaie puhul langi pindalaga kuni 2 ha ning lageraie puhul langi pindalaga kuni 1 ha. Lageraie on piiranguvööndites lubatud eelkõige hall-lepikutes, kuna tegemist on üldjuhul madala looduskaitsealase väärtusega metsadega. Samuti taastuvad hall-lepikud looduslikult väga kiiresti ning tavaliselt on juba raiete järgneval aastal uus metsapõlvkond kasvama hakanud. Puistutes, kus metsa on võimalik majandada turberaiega, on lageraie keelatud (v.a eelnevalt käsitletud hall-lepikutes). Nii tagatakse paremini maastikuilme säilimine, koosluste ja liikide kaitse ning hoitakse ära liiga kiired muutused piiranguvööndi metsade vanuselises struktuuris. Turberaie on lubatud langi pindalaga kuni 2 ha, et hoida ära suurte, liikidele ebasobilike lankide teke. Väikeste lankidena tehtud raiete on sarnasem looduslikele häiringutele ja metsakoosluse kui terviku

taastumine toimub kiiremini. Puistus, kus laialehiste puuliikide osakaal on vähemalt 50%, on turberaie keelatud. Lubatud on hooldusraie. See on vajalik, et säilitada laialehistel puudel elavate liikide (kopsusamblik, sulgjas õhik) elupaigad ja looduslik mitmekesisus. Raie tegemisel tuleb säilitada koosluse looduslik tasakaal ning liikide ja vanuse mitmekesisus. See on oluline eeskätt liikide kasvukohtade ja levikukoridoride säilimiseks. Sellega soodustatakse puistu mitmekesisust, haruldaste ja ohustatud liikide levikut ning nende liikide elupaikade säilimist.

Lisaks on piiranguvööndis lubatud kaitseala valitseja nõusolekul veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine, näiteks loodusliku veerežiimi taastamiseks jõgedes, kaldakindlustuste rajamiseks ja hooldamiseks, tehisveekogude puhastamiseks ja nende looduslikkuse suurendamiseks.

Kaitseala piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise, püstitamine. Sealhulgas on valitseja nõusolekul lubatud näiteks üksikute kraavide rajamine põllu- ja õuemaade tarbeks. Kaitseala tarbeks on lubatud ehitisi püstitada ka ehituskeeluvööndis. Lisaks on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud rajada teid ja tehnovõrgu rajatise. Ehitamiseks nõusoleku andmisel lähtub kaitseala valitseja alal esinevate loodusväärtuste paiknemisest, mille kaitseks on looduskaitseala moodustatud. Kaalutusotsuse tegemisel arvestab kaitseala valitseja, et tegevus ei mõjutaks negatiivselt kaitstava elupaigatüübi ega kaitsealuse liigi elupaiga seisundit. Kaitseala tarbeks võib osutada vajalikuks mõne ehitise (vaatetorni, infotahvli) paigaldamine ehituskeeluvööndisse, mistõttu eeskirjaga seda lubatakse.

2.5.6.2. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, kuna see vaesestab looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet. Keelatud on uue maaparandussüsteemi rajamine, kuna kaitsealal on valdavalt levinud erinevad (liigniisked kooslused, mille olulisimaks ohuks on veerežiimi muutused).

Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine, mis ohustaks elupaigatüüpide ja kaitsealuste ohustatud ja haruldaste liikide säilimist. Puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt on üldjuhul keelatud, sest see kahjustab piirkonnas levinud tallamisõrnu kooslusi ja taimede kasvukohti. Samas võib kaitseala valitseja anda loa puidu kokku- ja väljaveoks ka külmumata pinnaselt, kui pinnas seda võimaldab. Piiranguvööndis on keelatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud õuemaal ja põllumaal. Nende kasutamine muudab oluliselt metsa- ja niidukoosluste taimkatte liigilist koosseisu.

3. Menetluse kirjeldus

Lisatakse pärast avalikustamist.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

- 1) EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
- 2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse

kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, mil määral tema territooriumil leidub loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku.

Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ lisa 1 punkti 2 alapunktiga 160 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Käntu-Kastja loodusala, mis hõlmab endas Käntu-Kastja looduskaitseala. Seetõttu tuleb Käntu-Kastja looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivaid erisusi.

Käntu-Kastja loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. aasta otsusega 2008/24/EÜ, millega võetakse vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 012 , 15.01.2008 lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 3. detsembri 2014. aasta rakendusotsusega 2015/73, millega võetakse vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade seitsmes ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri C(2014) 9092 all, ELT L 350 , 21.12.2013 lk 555 – 758).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek lisada Käntu-Kastja loodusala eesmärkidesse elupaigatüübid liigirikkad madalsood (7230) ja vanad laialehised metsad (9020*) ning muuta Käntu-Kastja loodusala piire Käntu-Kastja looduskaitseala piiresse jäävas osas.

Käntu-Kastja loodusalalt jäävad täies ulatuses välja järgmised maaüksused Sõela talu (42703:002:0520), Laari (42703:002:0131), Kose (42703:002:0011), Kuusiku (42703:002:0342) Saueaugu (42703:002:0602), Paisuotsa (42703:002:0740), Autobaasi (42703:002:0039), Männitaguse (42703:002:0563), Jõehobu (42703:002:0692), Jaani-Hansu (88401:004:0074), Peetri-Hansu (88401:004:0148), Rumba (88401:001:0921), Vana-Poe (41103:002:0347) ja maaüksus tunnusega 34202:002:0018.

Loodusalaga liidetakse osaliselt Suitsu (34202:002:0620) maaüksus ning maaüksus tunnusega 34202:002:0302.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sel-lest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt toodud eesmärkide saavutamist.

Käntu-Kastja looduskaitseala territoorium on valdavalt juba kaitse all, mistõttu puuduvad määruse jõustumisel olulised mõjud sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ja riigiasutuste ning kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maa-maksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 11 kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Maamaksu laekub Kullamaa vallale vähem ligikaudu x eurot aastas, Lihula vallale x eurot aastas ning Vigala vallale x eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Kaitsealale tekib pärast kaitse-eeskirja kinnitamist umbes 412 ha ulatuses kinnisasju, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab. Seega on maa omandamise kulud riigieelarvest hinnanguliselt 620 tuhat eurot.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu koostõlastamine

Eelnõu on koostõlastatud teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.

Marko Pomerants
Keskkonnaminister